

PROSVETI IN ZABAVI

19.

NATISNILA DELNIŠKA TISKARNA, D. D. V LJUBLJANI
(PREDSTAVNIK MIROSLAV AMBROZIC)

JANKO KERSNIK

TESTAMENT

POVEST

V LJUBLJANI 1927

IZDALA ZVEZA KULTURNIH DRUŠTEV
ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI

~~43044~~

43176

INV. ST.: 030003479

15=3973170

I.

Ob veliki cesarski cesti, ki teče iz Ljubljane proti Celju, stoji v mali vasi že blizu kranjsko-štajerske meje velika dvonadstropna hiša, v katero se menda oko vsakega potovavca, ki prihaja mimo, ozira z nekakim začudenjem, češ, kaj hoče ta obširna stavba v samotni, divji dolini? Dandanes poslopje tudi v istini nima nobenega pomena na tem mestu. Ves promet se je preselil na železno cesto v savski dolini, in ko bi vsako leto proti jeseni ne prihajalo po stari cesti nekoliko vojaških čet, ki menjavajo svoje garnizije, ne bi vedeli ljudje, čemu je cesta ostala še državna. Domače industrije ali razširjenih obrti, ki bi potrebovale večjih prometnih sredstev, tukaj ni, in visoko gorovje, ki spremlja cesto ob obeh straneh, priča s svojim sivim skalnatim pobočjem, da je zadnji važni del imetja prebivavcev te doline, gozd in les, že romal iš nje. Pol streljaja od ceste teče v eni vrsti ž njo majhen potok, ob suši neznaten in komaj tolik, da premiče tu in tam na primernem mestu eno ali dve mlinski kolesi, ob deževju pa silen hudournik, ki pustoši vso dolino, z gorovja in z nižjih brd pa splavlja zadnje ostanke rodovite zemlje.

S prometom in z lesom je izginilo tudi blagostanje prebivavstva ob cesti; koder se stavi nova hiša, je vedno le borna koč, in malo je boljših izjem med njimi: stare stavbe pa so ali bodo v malo letih le razvaline, tožne priče vedno veljavnega zakona, da se mora mali klanjati velikašu, da mali lokalni ali zasebni interes izginja pred velikim, splošnim interesom.

Ono poslopje, o katerem smo zgoraj izpregovorili, je taka priča. V dve nadstropji je zidano in z opeko krito. A danes na slemenu ni več robnikov, pod kapom je odpadel ves omet, in široke vlažne lise, ki se kažejo na čelu in nad oboki, pričajo jasno, da sedanjemu gospodarju ni moči ali ni več za to, primerno vzdržavati poslopje. V drugem nadstropju so okna večinoma pobita, in leseni okviri so trohli; tam gori očitno nihče ne stanuje; v prvem pa je videti nekoliko novih popravil, toda vse le tako sirovo, slabo tesano ali na debelo ometano, da mora vsakdo soditi, da se je zgodilo le, ker je bila skrajna sila in potreba, in da se je žrtvovalo le, kar najmanj je bilo moči.

Na dvorišču pred hišo stojita dve lipi, v sredi med njima pa kamenita miza, nagnjena na stran, tako da ni moči kozarca postaviti nanjo, da ne bi zdrknil na tla. Lipi sta stari in ravni, in ko bi ne bili tako neusmiljeno obsekani, da sta slični cvetno-nedeljskima butarama, bi delali krasno senco. Pa saj ni nikogar, da bi se senčil pod njima. Celo trudni popotnik, ki pride mimo, krene dalje; kraj je prepust in presamoten, in celo gosta, temnozeleno trava, krijoča široko, do ceste sezajoče dvorišče, in rastoča rada na starem tlaku, ki ga je ugladila in potem zapustila človeška noga, ne more privabiti nikogar; da bi zleknil na nji trudne ude.

Tako je dandanes!

Pred osemdesetimi leti pa je bilo drugače. Stransko gorovje po vsej dolini je bilo temno zarastlo s smreko in borovjem, potok Radomlja je enakomerneje tekal po globoki strugi, ki mu ni dajala duška vun na zeleno trato, po veliki cesti pa se je čulo dan na dan, uro za uro ropotanje težkih tovornih voz, kričanje voznikov in vesel

glas roga, ki ga rdeče opravljeni postiljon ni dal od ust, češ: «Pošta je prva, ogni se s tira!»

Pa tudi poslopje, o katerem smo gori pripovedovali, in lipi pred njim, dvorišče in vse okrog, vse je kazalo drugo lice. Tedaj je bila tu vélika krčma, kjer so zlasti tržaški vozniki radi nočevali. Hiša sama je bila v najboljšem stanju, na desni in levi širnega dvorišča so se raztezali prostorni hlevi, spodaj ob cesti pa lepo ograjen vrt; pod košatima lipama pred hišo okrog široke kamenite mize pa so sédali o vročih poletnih dnevih vozniki, potniki in trgovci ter se krepčali pri dobri kapljici, ki jo je točil bogati, vsem voznikom od Trsta do Dunaja najbolj poznati in od vseh čislani krčmar Topolščak. Vedeli so, da je tam vse dobro spravljeno, ljudje in živina, in da tudi končni račun ni prehud. Gospodar sam je imel okoli petdeset let, bil je širokopleč, srednje, skoraj bolj majhne postave, okroglega, rdečeličnega obraza, vedno do čistega obrit, opravljen napol gosposko, napol kmetiško, in v vsem svojem ravnanju gibčen in uren kakor mladenič dvajsetih let.

Miklavž Topolščak ali «gospod Topolščak», kakor so ga nazivali vsi tujci in tudi gospoda iz bližnjih uradov, dasiravno so ga domači kmetje, ki so ga poznali od mladih nog, vedno le tikali, je bil vdovec. V mladih letih je bil prehodil nekoliko sveta, se priučil nemščini in laščini za silo, po očetovi smrti prevzel domače posestvo, se oženil in po svoji pridnosti in sreči postal kmalu eden najimovitejših posestnikov svojega okraja. Od otrok mu je ostal edini sin, drugi trije so bili pomrli, in pred malo leti še žena. Odslej mu je pomagala sestra, tudi že priletna, pri gospodinjstvu, sin Andrej pa je obiskoval že latinske šole v Ljubljani.

Bilo je lepega poletnega popoldne, ko je zadonel od zapadne strani doline, po kateri se mimo Topolščaka vije vélika cesta, tenak glas poštnega rogu, naznanjajoč ob tem nenavadnem času, da se bliža poseben voz ali «ekstra-pošta», kakor so dejali domačini. Krčmar Topolščak je bil tega glasu vedno vesel, zakaj znal je, da od potnikov, ki uporabljajo ta pomoček, tudi zanj odpade kaj več, in zato je tudi danes pritekkel na dvorišče in čakal pod lipama, kaj mu pripelje naznanjeni voz.

Voz je bil še doli pod klancem, preko katerega ni mogoče drugače nego korakoma.

«Bo pa že spet kaj — zate, Miklavž!» se oglasi eden izza mize, kjer so sedeli trije pivci, očitno domačini. Govornik je bil majhen, suh možič, zarjavelega, skoraj črnkastega obraza in že póstaren, a izpod košatih obrvi mu je zrlo dvoje malih svetlih oči tako živo in zvito tja v beli svet, da sta dajali neznatni osebi svojega lastnika nekaj čisto posebnega.

«Ej, Tomaž, saj tudi tebi včasih kaj pripade!» je zavrnil krčmar malo porogljivo. «Kako pa je bilo tedaj, ko si onemu pozabljivemu Francozu toliko časa molel roko pod nos, da si imel kmalu več v mošnji kakor on?»

«Tebi pa ni treba rok moleti, Miklavž; ti kar pišeš, prijatelj, pišeš s kredo na mizo, pa ti lete dvajsetice nanjo, in še mar ti ni, se li Francoz ali Tržačan ali naj si bo, kdor hoče, kisko drži ali ne! No, le čakaj, Topolščak! V nekaj letih, pravijo, bo železna cesta tam doli za Savo gotova, potem boš pa vesel, če bo Piškurjev Janika vsake kvatre dal pri tebi za polič tepkovca.»

«Ti boš pa hodil za bobom kakor kobila za deteljo!» je zagodrnjal krčmar malo nevoljno. Opomin na železno cesto mu ni bil prijeten.

V tem je že pridrdral težki poštni voz, katerega so vlekli štirje konji; prvi par je vodil jahač, ki je sedel na vajetnem konju, drugega pa postiljon z visokega sedeža; le-tá je že oddaleč migal z bičem v znamenje, da se voz tu ustavi.

Topolščak je hitel k vratom, da pomaga prišelcem izstopiti; a poštni spremljevalec, ki je sedel v vozu, mu je mignil, naj počaka.

«Bolnika imamo, ne vem, kaj bo ž njim!» je pristavil.

Krčmar pokliče sestro Uršo, in tudi Tomaž, ki je doslej le radovedno gledal semkaj izpod lipe, se je pridružil onim.

Vzdignili so iz voza póstarnega, bledega gospoda in ga odnesli v vežo. Bolnik je bil tako slaboten, da ni mogel stati, niti sam sedeti, ter je venomer pokašljeval in tiščal robec na usta. Rdeče lise na robu so pričale, da se mu je bila ulila kri.

«Po gospoda pošljimo, po gospoda — umrl bo!» je stokala Urša.

«Molči, molči!» je zavrnil Topolščak. «Počakaj, ga bo li hotel — gospoda, ali ne!»

Hotel je še nekaj pristaviti, toda pogled na prestrašeno lice tujčevo mu je dal misel, da oni morda ume slovensko. In ni se bil zmotil.

«Po zdravnika pošljite,» je šepnil le-tá siloma, «in postelj — postelj mi pripravite.»

Po zdravnika poslati ni bila tako majhna stvar. Na Vranskem in na Prevojah — povsod je stanoval po eden, toda na obe strani je bilo z vozom skoraj poldrugo uro. Pa Topolščak ni dolgo premišljeval. Z vranskim padarjem — kakor so ga imenovali po dolini — sta bila prijatelja; poslal je hlapca z urnim konjičem tja.

Vtem pa so bolnika spravili v čedno sobo v drugem nadstropju, in postiljon je prinesel več težkih kovčégov za njim. Tomaž mu je pomagal.

«Brez groša pa ni ta dedec,» je šepnil na stopnicah, «ker vozi toliko s seboj; pa še tako težko je vse, tako polno; odkod pa je?»

«Vrag ga vedi!» je sopihal postiljon. «V Ljubljani je bil še zdrav, tudi v Podpeči je še jedel in pil, a tu v Grabnu mu je zdajci jelo slabo prihajati. Misliš smo, da bo v vozu umrl.»

Bolnik je navzlic svoji slabosti skrbno pazil, da mu prineso vso prtljago v sobo. Potem pa je želel, naj ga puste v miru; samo eden naj ostane pri njem. Čutil se je nekoliko krepkejšega.

Krčmar je ukazal sestri Urši, naj pazi na tujca, sam pa je odšel k poštnim ljudem, ki so se po kratkem počitku odpravljali nazaj v Ljubljano.

Na spodnjih stopnicah je stal Tomaž.

«Ti — Miklavž! S tem tam gori ne bo nič! Deset padarjev in pa še Ostriženec povrhu — mu ne pomaga!» je dejal potihoma.

Topolščak je potegnil dvakrat zaporedoma rame kvišku.

«Pa veliko ima s seboj! To so težki kofri!»

Krčmar je odgovoril z ramami kakor prej, potem pa pristavil: «Pojdi, pojdi v hlev, pa poglej malo po živini, dokler se hlapec ne vrne!»

Omahnetov Tomaž — to je bil njegov priimek — je stisnil oči za trenotek, in iž njegovega grla se je čulo nekaj kakor zatrti kašelj, a obrnil se je in odšel v hlev. Bil je to bližnji sosed Topolščakov, stanujoč v napol podrti koči pod klancem. Drugega posestva ni imel, zaslužil si je pa živež in včasih tudi še kaj več

s tem, da je pri Topolščaku, kadar je bil večji promet, opravljal službo drugega hlapca, točaja ali sploh, kar je bilo treba. Zasluzek njegov pa je vedno ostal tudi pri Topolščaku, zakaj Tomaž ni mogel videti ali čutiti kaj okroglega v žepu, nego je spotoma vse zapil tam, kjer se mu je dalo. Ljudje so o njem včasih čudno govorili ter pripovedovali, da je še staremu Topolščaku, Miklavževemu očetu, pomagal ubežne Francoze moriti, in kako je bil komaj ušel, da ga niso z drugimi vred ustrelili tam za sv. Krištofa zidom pred Ljubljano. Tomaž sam pa o onih časih ni rad kaj znil.

Proti noči se je pripeljal zdravnik z Vranskega. Mali okroglolični in trebušni možič se je malo dalje mudil pri bolniku, kakor je bila sicer pri drugih njegova navada, ukazal pokladati mu mokre rute na glavo in mu dal nekoliko kapljic črne tekočine, ki jo je bil s seboj prinesel. Bolniku je bilo nekoliko odleglo in je hotel zaspati. Doktor pa je obljubil, da se drugi dan zopet vrne.

Ostal je še pozno v noč v krčmi, odhajaje pa omenil, kar je bil prej že stokrat ponovil: «Slab je, slab, pa mi ga spravimo na noge!»

Kmalu po polnoči je prišla Urša klicat gospodarja, ki je bil po odhodu gostov legel spat. Tujec se je zbudil in jel vnovič kri bljuvati. Topolščak in njegova sestra sta ravnala, kakor je bil zdravnik ukazal za take primere, in bolniku je vnovič odleglo, da je zaspal; sedaj je ostal pri njem Miklavž ter poslal sestro spat.

Ta se je v malo trenutkih vrnila in stoječa med vrati je migala bratu, naj pride k nji; bila je vsa zasopla in tresla se je kakor trepetlika v vetru. Bolnik je zopet dremal.

«Kaj ti je?» vpraša krčmar malo nevoljno ter stopi k vratom.

«Spomin, Miklavž, spomin je bil to! Umrl bo, umrl!»
«Beži, beži, šalobarda! Kaj pa si videla?»

«Ko sem šla po stopnicah dol, je smuknilo nekaj velikega, črnega pred menoj čez stopnice — človek ni mogel biti, ker je bilo to tako naglo in tako tiho — svetiljka mi je padla iz rok, in ne vem, kako sem se vrnila!»

«So li hišna vrata zaklenjena?»

«Če jih nisi ti zaprl, gotovo niso.»

«Ej, vrag, pa že blodi kdo tu okoli!»

Rekši je užgal gospodar drugo svetilnico ter šel po hiši gledat, je li vse zaklenjeno in zaprto. Duri v veži so bile sicer priprte, a zapah je bil odrinjen. Krčmar je svetil po vseh kotih, celo dol v klet, potem pa porinil velik zapah za vežna vrata in se vrnil gor k bolniku. Akoravno je bil pogumen mož, brez vraž in enakega strahu, vendar mu je bilo nekako neprijetno pri srcu, ko je gledal in stikal po temnih kotih in mu je razgreta domišljija zbudjala razne misli. Vrhutega mu bolni tujec in njegovi težki kovčégi niso hoteli iz glave.

Poslal je vnovič sestro stran in sam sedel k bolnikovi postelji.

«Pošljimo po gospoda!» je šepnila Urša še enkrat pred vrati.

«Ej, saj je dejal doktor, da se ni bati! Kdo ga bo sedaj budil in trudil? Jutri pa se lahko zgodi, če bo temu prav!» je odgovoril brat.

Krčmar je ostal sam pri tujcu. Akoravno je bil truden, vendar ga spanec ni mogel premotiti. Nekaj čudnega, nenavadnega mu je vrelo po glavi. On je bil pošten in vesten mož in zaradi tega čislan od vseh, čeravno ni

mogel prikriti neke odurnosti ali sirovosti, ki se je kazala zlasti, kadar ga je kdo izmed podložnih ali sovrstnikov ujezil. Bil je tudi, kakor so dejali sosedje in ž njimi ves Graben, to je, vse občine po dolini, bogat, in dolžnikov svojih ni neusmiljeno terjal ali morda celo rubil. V istini pa Miklavž Topolščak ni bil več tako imovit ko pred malo leti ali vsaj, kakor so mislili drugi ljudje. Zakopal je bil nekoliko tisočakov, ko ga je bil nedavno pregovoril inženjer, ki je nadzoroval pripravljanje hrastovih pragov, katere so rabili za železnico ob Savi in tesali po gozdih okrog Trojan in onkraj Učaka, da sta jela v bregu ob Radomlji kopati rudo — svinec, kakor je trdil inženjer. Izkopali so nekaj podobnega, toda ker je le veljalo in veljalo, spečalo se pa ni nič, sta naposled ustavila delo, in Topolščak je bil ob svoj denar. Ljudje so sicer mnogo govorili o tem, toda pravega ni nihče znal, in Miklavž sam tudi ni črhnil besede, da je s to špekulacijo zapravil mnogo, mnogo prihranjenega denarja. Sedaj je bilo treba hraniti, zlasti ko je sin Andrej, učeč se v Ljubljani, tudi več potreboval, in ko je moral stari misliti, kaj bo dalje s sinom. Dvomil sicer ni, da bo Andrej — gospod, kakor si ga je mislil vedno, namreč duhovni gospod, a tudi takemu nasproti v svoji prirojeni oholosti ni hotel biti — premalo, preubožen. Pa pri vsej varčnosti vendar ni mogel prav kvišku.

Danes pa mu je nekaj čudnega zvenelo po ušesih. Ta bolni gospod, pri katerega ležišču je že stala smrt, in pa njegovi težki kovčégi, o katerih je bil izpregovoril prej Tomaž! Kdo je ta mož, odkod je, kdo ga pozna? Nihče, tukaj gotovo nihče, in tudi poštni ljudje ga niso poznali! Ko bi umrl, tukaj pri njem umrl, sedaj — ponoči, ko nihče ne ve o njem, o kovčégih njegovih, o njegovem bogastvu, katero vozi gotovo s seboj?

Mraz je stresel Topolščaka, akoravno je bilo vlažno, toplo v sobi, in tudi južni veter, ki je pihljaj skozi odprto okno, ni dajal nobenega hladu.

Črez nekoliko časa se je tujec prebudil; zahteval je mrzle vode, potem pa dolgo časa molčeč zrl v svojega variha, ki mu je prigovarjal, naj poizkuša zopet zaspati.

«Sédite bližje k meni,» je šepetal oni, «ne morem glasneje govoriti.»

Krčmar je ubogal.

«Mislim, da ste pošten mož!» je nadaljeval bolnik, in njegovo žareče oko se je s čudno silo uprlo v Miklavža, ki je mirno prebil ta pogled.

«Dajte mi oni mali zaboju, z železnim okovom!» je velel oni in segel po ključih, ki so ležali na mizici poleg zglavja, ter jih dal krčmarju.

«Odprite!»

Bolnik je segel sam v skrinjico in izvlekel neznamen zavitek iz nje.

«Ne vem, kaj bo z menoj! Pa to je moj testament. Hranite ga, in ko bi jaz umrl — morda še ne bom nocoj — pa tako čudno mi je — izročite ga takoj sodišču. To pa, kar je denarja v skrinjici — to je vse vaše za vaš trud.»

Topolščaku je silila kri v glavo; skrinjica je bila težka, silno težka, in vedel ni, kaj bi odgovoril.

«Saj ne boste umrli,» je dejal naposled glasno.

Bolnika je posilil zopet hud kašelj.

«Ali imate duhovnika blizu?»

«Eno uro daleč! Ali naj pošljem ponj?»

Tujec je ležal nekoliko trenutkov molčeč in zrl srepro v zrak.

«Sedaj mi je zopet bolje! Jutri, jutri, če bo treba!» je šepetal potem.

Dolgo časa je bilo vse tiho v sobi, samo glas tujčeve ure, ki je ležala na mizici, in pa cvrčanje murinov zunaj na polju, katero je nosil legák veter v sobo, je zvenelo Miklavžu na uho.

Črez nekoliko časa je bolnik vnovič mignil krčmarju, naj prisede bližje.

«Ali poznate Brnotove v št. Gotardu?» je vprašal s srepim pogledom.

«Kaj bi ne? Saj smo si še malo v rodu!» je vzkliknil Topolščak.

«Ali nimajo tam mlade rejenke, šestnajst let stare?»

«Metko!» je pristavil oni.

«Imajo, Metko — ki so jo iz Trsta prinesli!»

«Seveda!»

«Jaz sem njen oče!» je dejal tujec.

Miklavž ni vedel, kaj bi zinil, tako ga je vse iznenadilo.

«In testament?» vzklikne črez nekoliko trenutkov skoraj nehote.

«Ona je dedič moj. Jaz imam več posestev v Primorju, in vse, vse je njeno! Ali ne morete poslati ponjo! Jaz bi tako rad —»

Zdajci se ulije tujcu zopet kri iz grla. Miklavž se prestraši, skoči po kozarec vode ter privzdigne bolnika.

A sedaj je bila vsa pomoč zaman. Črez malo hipov je bil tujec mrtev, in oni ga prestrašen spusti iz rok, da omahne na blazino.

Krčmar je obstal pred posteljo. Slabe živce je imel, in sedaj so mu tudi še druge misli šinile v glavo. Pretipal je še enkrat mrtveca po prsih in rokah in se prepričal, da mu žila ne utriplje več. Nato ga je lepo zagrnil. Potem je vzel skrinjico, ki jo je bil malo prej kraj postelje postavil, in jo odprl. V lepih zavitkih je bilo tu

zlato, samo zlato in poleg več bankovcev. Vse to je bilo njegovo, saj mu je vse tujec sam volil. Utegnil ni, da bi štel denar — nego spravil je vse v širok robec — nekoliko zlata pa je vendar pustil v skrinjici, češ, to bodo preiskavali, in če jim tudi tisočkrat povem, da je tujec to meni dal, vendar mi ne bodo verjeli.

«A — testament, kaj pa ta testament!»

S tem vprašanjem na ustnih je obstal Miklavž zdajci sredi sobe. Premišljal pa ni dolgo, ampak zasvit v njegovih sivih očeh je pričal, da se je odločil.

Vzel je s stola eno tujčevih sukenj in vteknil zavitek, v katerem je bila izročena mu oporoča, v širok stranski žep te suknje. Nato je odnesel robec z denarjem tiho na drugo stran hiše, kjer je imel svojo sobo, in ga spravil v skrinjo. Vrnivši se, je povezal suknjo, v katero je bil vteknil oni zavitek, s tenkim konopcem, potem sezul črevlje, vzal luč in šel tiho, kakor mu je bilo moči, pod streho. Vrat ni zaprl za sabo, ker se je bal, da bi preveč vreščale in tako je storil tudi pri podstrešnih durih. Gori si ni mislil, da bi ga kdo čul, zakaj vsi domači so spali pri tleh. V zadnjem koncu podstrešja je odmeknil velik prazen zaboj in pod njim privzdignil veliko ploščo opeke, s kakršno je bil sploh ves tlak tu gori pokrit. Odprl je tu široko in globoko luknjo, kamor je potisnil tujčevo suknjo z zavitkom, ki mu ga je bil oni izročil. Nato je položil opeko nazaj na prejšnji prostor, porinil vrhu nje zaboj in hotel oditi. Toda v tem trenutku se mu je zdelo, kakor bi bil čul tih korak na stopnicah, ne bližajoč se, nego bežeč navzdol. Pogumen, kakor je bil vedno, plane k vratom. A doli je bilo že zopet vse tiho in mirno. «Podgane skačejo okoli!» je šepnil poluglasno, potegnil duri za seboj in lezel tiho po stopnicah navzdol. Vrat zaklepati se mu ni zdelo potrebno.

Stopil je v mrtvečevo sobo, obul škornje, prižgal še eno luč in potem šel klicat sestro Uršo.

To je bil joj in jok, ko je ona s kravjo deklo vred — sama se je bala — prisopihala gor v sobo. Poklicali so tudi hlapca iz hleva ter deli gori v sobi vse v red, kolikor je bilo mogoče in navada ob takih primerih.

Miklavž je rekel, da gre spat; ukazal je hlapcu, naj se pelje na vse zgodaj v št. Ožbolt k župniku naznanit tujčevo smrt, in potem se je zaprl v svojo sobo. A spati vendar ni mogel. Vzel je oni robec z denarjem in jel šteti in šteti. In čim dalje je štel, tembolj so se mu tresle roke in šepetal je: «Oh — pa kaj bo še, kaj mora še biti!»

Urša in dekla sta molili pri mrtvecu. Enkrat se jima je zazdelo, da lazi nekaj nad njhovima glavama gori pod streho sem ter tja, čuli sta nekako premikanje, in silna groza se ju je polastila.

«Oh, le moli, moli!» je ukazala Urša. «Saj sem vedela — to je bil prej spomin — spomin — in po gospoda tudi nismo poslali!»

A kmalu je tudi pod streho vse potihnilo, in skozi odprto okno je zadonel prvi klic kosov iz brinjevega grmovja, rastočega po bližnjem bregu.

Na odprti vzhodni strani doline pa se je žarilo nebo.

II.

Nekoliko dni pozneje je bil v št. Gotardu letni sejem. Prijazna vas leži na visokem robu, kateri veže goro Učak s Čemšeniško planino ter odpada strmo na južni strani proti Mediji in Zagorju, na severju pa bolj polagoma v Babo, kakor se imenuje dolga soteska med Trojanami in Vranskim. Akoravno to selišče ni ob veliki prometni cesti, vendar so bili že od nekdaj tamošnji sejmi dobro obiskani in zlasti kupčija s težkimi, koščenimi pogorskimi voli in s kozličji je bila od nekdaj živahna. Kupci so prihajali iz daljnih krajev, in vse pogorje od Tuhinja doli do onkraj Save je pošiljalo tja svojo živino. Ni čuda, da je bil semanji dan tudi vsem domačim ljudem velik praznik.

Onkraj vasi, ob cesti proti Čemšeniku, je stala pritična, a vendar obširno zidana hiša z lepim gospodarskim poslopjem in velikim sadnim vrtom objeta, katere vnanje lice je že pričalo, da biva v nji trden gospodar. Na semanji dan je bilo široko dvorišče polno raznih voz in vsakovrstne živine; pod velikim, košatim brstovcem onkraj hleva pa je bila postavljena prostorna koliba za goste in pивce, katerim je ob takih prilikah točil Brnót — tako se je po domače reklo gospodarju — dobro štajersko vino. Stalne krčme tu ni bilo; samo ob sejmih ali ob «žegnanju» je imel Brnót pravico točiti, in tedaj je bilo vselej mnogo posla. Zaklal je po dve teleti in po več koštrunov, pozimi pa toliko prašičev, ali koncem je bilo vedno vsega premalo.

Tudi danes je bil prostor pretesen za živino in goste. Prva je tulila, mukala in meketala po dvoru in vrtu, drugi pa so se stiskali in vpili okoli sirovo obtesanih sedežev in miz pod senčnatim brstovcem. Brnót, velik, širokopleč mož, star dobrih petdeset let, je stal pri sodu pod kolibo, žena njegova je ukazovala v kuhinji, od tam do kolibe in do drugih miz na vrtu so tekale z jedili po tri ali štiri dekleta, v hlevu pa sta dva hlapca z domačim sinom, s šepavim G o t a r d o m, oskrbovala konje in urejala vozove po dvorišču. Starec se ni genil izpod kolibe, a vendar je vse nadzoroval in sedaj zakričal tja na dvorišče, naj odmaknejo voz ali privežejo voliča, ki si je bil snel verigo, sedaj zopet kregal deklo, da ni pravega prinesla. Pri vsem tem pa je imel ves račun za vsakega gosta v glavi, in nikomur ni bilo treba naštevati, kaj je pil ali jedel; Brnót je to najbolje vedel, in redek je bil primer, da bi bil kateri ugovarjal, ko mu je kratko in navadno s kakim dovtipom naznanil račun. Zato so pa ljudje tudi radi ostajali tu.

Bilo je že okoli poldne, ko se pripelje po cesti pod hišo na lahkem voziču, katerega je vlekla velika kobila, nov gost, Miklavž Topolščak. Vrgel je vajeti Gotardu.

«Kaj pa vi, stric?» ga je nazival le-tá.

«V sejem, kajpak!» je odgovoril oni.

«Pa bo prepozno!»

«Oh — še se kupi, še!» se je smejal Miklavž ter šel počasi proti kolibi pozdravit Brnóta.

Oba moža sta si segla v roke in od vseh sosednjih miz so klicali prišelca, naj pride pit. Odzdravil je vsem, in da ni bil vajeen takih pozdravov — zakaj izpiti je moral povsod — gotovo v malo trenutkih ne bi bil stal več trdno. Pa njemu je bila to malenkost. Poklical je še bokal zase in sedel blizu Brnótovega soda.

Nekoliko znancev ga je takoj obsulo.

«Kaj pa je bilo vendar z onim tujcem, ki je umrl pri tebi?» ga je vprašal prvi, in videti je bilo, da ima sleherni to vprašanje na jeziku.

«I, kaj, umrl je, ker živeti ni mogel!» je zavrnil s smehom Topolščak.

«Ste ga li že pokopali?» je hitel drugi.

«Predvčerajšnjim! Dobro zdravje, Brnót!»

Rekši je nalil kozarec in ga s pestjo porinil na konec mize proti nazivanemu.

«Pravijo, da je imel veliko denarja!» je omenil zopet eden sosedov.

«Jaz ga nisem videl veliko. Sodišče je vse spravilo. Kar sobo so mi zaklenili in zapečatili, tisto, kjer je umrl, tako, da sam ne morem vanjo. Pravijo, da bodo čakali dedičev, ki se imajo oglasiti.»

«No, Juri, ali ne boš pil?»

Ogovorjeni, mlad kmet, je segel po kozarcu.

«Pa odkod je bil oni gospod?» je silil še eden radovednežev.

«Pravijo, da tam iz Trsta ali okolice, Bog si ga vedi, jaz si nisem zapomnil. Že še zvemo.»

«Aj, pa težak je bil, težak; to vam pravim!» se oglasi nekdo za Topolščakovim hrbtom. «Jaz sem mu nosil kofre in skrinjice gori po stopnicah. Rajši nesem dve teleti obenem!»

«Ti si, Tomaž?» je zinil Miklavž malo osorno. «Potem bo pa dobra zate; le glej, da ti pošteno plačajo — kolikorkrat si stopil po stopnicah. Pa kaj — te li danes še niso nabili tu v sejmu? Nisi li še nič mešetaril?»

Okoli stoječi so se grohotali. Tudi Omahnetov Tomaž je raztegnil ustni, pa iž njegovih malih, napol zakritih oči mu je šinil zloben pogled.

«Morda boš ti kaj kupoval, Miklavž, potem me vzemi za mešetarja; pa glej, da ne prideš prepozno!»

Topolščaka je nekaj neprijetno preletelo; rad bi se bil ozrl v onega ter mu ujel iz oči, kaj hoče s to govorico, toda oni je stal tik za njim.

«Saj bo res sejem kmalu pri kraju,» je zinil potem — «pa jaz nisem mogel prej z doma.»

Pogovor se je zasuknil na ceno živine in drugega blaga, na letino in vreme, in pivci so zapored odhajali ter novi prihajali.

Miklavž je bil slučajno nekaj trenutkov sam.

Tu je prihitela vitka, morda šestnajstletna ali sedemnajstletna deklica mimo, stopila k staremu Brnótu in mu šepnila nekaj na uho.

«Tako pridem,» je dejal oni; «pa ti ostani tukaj!»

«Ej, Metka,» se je oglasil Topolščak, «ali ne boščila?»

«Dober dan, stric!»

Rekši je pokusila vino.

«Dolgo vas ni bilo pri nás!»

«Dolgo, dolgo — pa vsak čas mine! Tudi dolg čas!»

«Seve — pri nas ga pa danes nič ni!» se nasmeje dekle.

«Nikoli, nikoli!» pritrdi Miklavž. «Tudi pri nas ga ni! Pa bi prišla kdaj pogledat dol — k nam!»

«Zakaj ne? Oče vedno govore o tem, a kadar gredo, gredo vedno sami!»

«No, le čakaj — bom govoril z očetom!»

Vtem se je vrnil gospodar, in deklica je odšla po svojih opravkih.

Miklavž je bil malo rdeč v lice in je izpil hitro svoj kozarec. Potem ga je vrtil nekoliko trenutkov med prsti, ga postavil trdo na mizo in se naglo obrnil k Brnótu.

«Janez,» je dejal, «kaj pa misliš z dekletom?»

«S katerim?»

«Z Metko.»

«Zakaj?»

«Omožiti jo boš moral!»

«Ej, pojdi, pojdi! Premlada je!»

«Kaj, premlada? Da le prestara ni!»

Ker že ni bilo mnogo gostov na vrtu, je prisedel Brnót k Topolščaku, in ta mu je napolnil kozarec.

«Jaz ti pravim, da ni premlada; omoži jo!»

Brnót je bil danes veliko skupil in zato je bil jako dobre volje.

«Kam jo čem možiti? Svoje dote nima, tržaška rejenka je, kakor sam veš — jaz ji bom moral doto šteti. In Bog ga vedi — kam pride?»

«Gotard bo pa doma!» omeni Miklavž.

«Seve, seve, ko bi bil za težko delo! Pa fant ne more s svojo šepavo nogo! Jaz pravim, da bi ga tu pustil — doma in bi mu izgovoril, da bo imel dovolj za živež in potrebo in svoj kot; ženiti se mu pa ni treba!»

«Kaj pa z Metko?» je hitel Topolščak.

«Njo bom pa tukaj omožil, na svojem domu, če dobim pametnega fanta. Pa sedaj je še premlada! In radi jo imam!»

Rekši je nalil edini kozarec, ki je stal med njima, in ga porinil pred Miklavža.

Ta ga je prijel in vrtil vnovič med prsti.

«Meni jo daj, Brnót!» vzklikne zdajci. «Slabo ji ne bo!»

Janez Brnót, ki je bil sicer že mnogo pil danes, a je vendar še prav trdno sedel za mizo, je odprl usta na široko in nekaj kakor — «k-a-a-aj?» mu je zadonelo iz grla.

«Tako je — Janez! Meni jo daj! Jaz potrebujem žene! Sam sem! Urša ne zmore vsega, ljudje me goljufajo — saj si pameten in veš, kako gre, kadar ni žene v hiši.»

V Brnótovi glavi se je čudno vrtelo. Na eni strani ta nenadna snubitev bogatega bratranca, ki je bila očitna sreča za rejenko; na drugi strani pa misel, ki se mu je bila že za več let ukoreninila, namreč misel, da omoži Metko doma; sinu, šepavemu Gotardu, pa izgovori primeren živež in kot na očetovem domu — vse to si je nasprotovalo, zdaj ni vedel, kam bi se obrnil.

Topolščak je čutil, kaj se godi v onem.

«Svojemu sinu boš vendar privoščil dom?» je dejal poluglasno. «In kaj, če je slab in šepav? Če ne more naložiti štirih mernikov pšenice ali prevaliti hrastovega hloda? Toliko mu boš pa vendar pustil, da bo plačal hlapce kakor ti? Jaz pa nečem ničesar — vedi, ničesar — še postelje ne, niti skrinje!»

«No, postelj in skrinjo bo Brnót tudi lahko dal!» deje oni.

«Vem, da jo lahko daš! Še dve ali deset, kakor hočeš! Pa to se le tako govori — brez zamere, Janez!»

«Pa ti bi lahko drugod pogledal!»

«Kaj pogledal? Kravo pogledaš in vola, kadar kupiš; žene ni treba, žena se potem sama stori.»

«To pa ti pravim, Topolščak, da je ne dobiš boljše od Metke, v vsem Grabnu ne, niti ne daleč naokoli!»

«Zato te pa vprašam, Janez! Ali hočeš?»

Oni se je ozrl tja po skoraj praznem dvorišču, kjer je Gotard ravno v tem trenutku vprezal velikega, iskrega konja, ki ni hotel ubogati. A fant ga je s spretno roko potisnil k vozu, pripel komat ob ojnice in ga prepeljal nekoliko korakov naprej, šepav sin, a vendar pripraven in uren v vsem svojem ravnanju.

«Pa praviš, da ni za gospodarja! Le poglej ga!» je rekel Miklavž:

«No, dobro je, Topolščak! Tvoja naj velja!» je pritrdil Brnót. «Pa ne mudi se ti vendar ne?»

«Čim prej, tem bolje!»

«Tudi tako je prav!»

Segla sta si preko mize v roke, in Janez je natočil brž drugi bokal ter ga postavil mednja. Dogovorjala sta se še dolgo, in ko je Topolščak odhajal, iz Gotardovih rok vzel vajeti in s težkim bičem udaril po kobili, se je videlo, kako ga razvnemata vino in veselje, da mu gre vse tako po volji.

Z Metko pa niti govoril ni. —

Prav v istem času, ko je Miklavž snubil Brnótovo renjenko, je trčil Omahnetov Tomaž v mali žganjariji na drugem koncu vasi ob velikega, krepkega moža, čigar belolični, inteligentni obraz je bil v čudnem nasprotju z razcapano ali le za silo zakrpano obleko, s katero je bil opravljen. V roki je držal dolgo drenovo palico kakor vsi mešetarji, in sicer tako, da mu je na gorenjem koncu še za dobre tri prste molela iz pesti, ako jo je z napol raztegnjeno roko postavil predse.

«Joj, Kl a n d e r, duša kosmata, kje se pa ti klatiš, da te človek ne vidi več na nobenem sejmu, v nobeni krčmi?» je vpil Tomaž na ves glas.

«Danes me vidiš, prijatelj, in če si tega tako vesel, pa daj tu-le za malo žganega. Borovničevce se dobi — izvrsten borovničevce!»

Tomaž ni mogel prikriti veselja, da je dobil onega, in je tudi takoj naročil, kar je Klander svetoval. Temu se je ta nenadna Tomaževa prijaznost zdela malo sumljiva in je sklenil opazovati.

Razgovor jima je tekel o mešetariji in kupčiji in Klander je pripovedoval, da je bil nedavno po Ogrskem in Hrvaškem, da se pa tam ne dá toliko prislužiti kakor doma.

«Ti pač, ti,» je omenil Tomaž, «ti lahko hodiš po svetu, ki znaš brati in pisati, mi pa smo doma priklenjeni.»

«Tudi s tem ni nič, Tomaž! Srečo mora imeti človek, srečo, ti pravim, potem z vinarjem obogati, če je še tako neumen kakor — krompir!»

Klander bi morda ne bil končal svojega govora s tako čudno primerom, toda v tem trenutku je bila dekla prinesla gostu pri sosednji mizi veliko skledo z dobro dišečimi ocvirki posutega krompirja in ta duh mu je vplival tudi na jezik.

Tomaž je to opazil.

«Ali bi jedel?» vpraša poluglasno.

«Zakaj ne! Danes nisem ničesar zaslužil.»

«O, jaz pač! Pa jejval!»

Klandru je bila Tomaževa radodarnost vedno bolj neumljiva, toda pil in jedel je z veseljem in z izvrstno slastjo.

Sobica je bila že skoraj prazna, ko pokliče Tomaž še žganja. Oba moža sta bila že nekoliko pijana.

«Ej, Klander, skoraj bi bil pozabil! Gledi, gledi, snoči sem našel kos papirja tam doli ob cesti in nekaj je bilo pisano gori. Škoda, da nimam papirja tu, doma sem ga pustil. Pa čakaj, samo nekaj čeček je bilo, blizu tako-le. Saj veš, da sem nekdej črke poznal, pa zdaj jih nič več ne zmagam.»

Rekoč je izkušal z raztegnjenim kazavcem pisati po mizi.

«Vidiš, tako je postavljen eden steber in gori na vrhu eden počrez kakor križ v kozelcu — tako-le!»

«I, to je morda t, veliki, začetni T.»

«V začetku stoji pač, saj sem prav obrnil, ker je zadaj tista čečka, pika se ji menda pravi. Ej, jaz tudi nekaj poznam. Vidiš, za tem križem pa pride e, to dobro vem, ker je podoben črevljarskemu krivcu, kateremu se ročaj navzgor zavije. To so rajni šentožboltski gospod pripovedovali, in dobro je bilo, ker še sedaj pomnim. Zatem nekaj okroglega, zavitega kakor slepec, če ga čez sredo stisneš. To je pa s, ne li?»

«Seveda!»

«Potem pa spet takšen križ, ki ga ne poznam! Tako je.»
Rekši je zopet vlekel s prstom po mizi.

«To je t, mali t,» deje oni, ki je bil tudi jako pozoren postal, zakaj sodil je navzlic svoji pijanosti, da utegne sedaj ugeniti, odkod ta radodarnost Tomaževa.

«Kaj pa bo to? To se pravi dozdej test, kajne, test, in zatem pride zopet nekaj okroglega?»

«Morda o — potem je testo; morebiti je kaka baba, ki se je vozila po pošti, testo zavila v tisti papir,» se zasmije Klander na ves glas.

A Tomaž je v tem trenutku stisnil jezik med zobe tako, da ga je nekoliko še vun pomolil, razširil je oči in potem tenko med zobmi zabrlizgal.

«Kaj ti je, Tomaž? Kaj si ugenil?»

A Tomaž je bil že zopet prejšnji.

«Spomnil sem se, da moram Topolščakovi Urši nekaj trakov kupiti. Naročila mi je.»

«Zakaj ni naročila Miklavžu?»

«Ne vem.»

Klander je spoznal, da se oni laže in da je v tistem pisanju zvedel ali ugenil, česar je prej želel. Pa kaj bi bilo to? Zakaj bi tudi on, Klander, tega ne mogel

ugeniti? Vrhu vsega pa je tukaj šlo gotovo za imenitno stvar. Praznih, umazanih papirjev tudi Tomaž ne bo ob cesti pobiral.

Vse to je brodilo Klandru po glavi in silil je še nekoliko v onega, ali zaman. Če je Klander govoril o papirju, je odgovarjal Tomaž o Uršinih trakovih; če je oni zinil o pisanju, je povedal Tomaž nekaj o debelih Topolščakovih kravah. Naposled je pijanost premagala Klandra, glava mu je omahnila na mizo in mirno je zaspal.

Tomaža pa je bila tista nenadna rešitev pisane uganke popolnoma iztreznila. Plačal je in krenil proti domu; zunaj pa je že mrak legal na zemljo.

«To je nekaj posebnega — nekaj posebnega!» je govoril s seboj. «Da je t e s t a m e n t, o tem ni dvomiti, pa kaj je notri, da ga Topolščak skriva? In pokazati ga ne smem nikomur! Da bi znal brati! Pa — počakajmo, videti hočemo, kaj bo Topolščak ukrenil. Oj, Miklavž — Miklavž!»

Mel si je roke ter urno stopal navzdol po klancu čez Učak. —

Isti večer je Brnót povedal svoji ženi, da snubi bratranec njuno rejenko. Tudi mati je bila vesela te nenavadne sreče, kakor se je izrazila. Po večerji pa je povedal oče Metki, da se bo možila. Vprašal je ni, ji je li prav tako, ali ne; on je smatral stvar s svojo besedo za dognano. Niti zapazil ni, kako je deklica prebledela in da se je s tresočo roko uprla ob klop pri peči. Noge so se ji šibile in beseda ji ni hotela iz ust.

«Kaj si se ustrašila, kaj?» je vprašala mati. «Spat pojdi, spat; pa bodi vesela, da se ti tako dobro ponuja!» S poluglasnim «leško noč!» je odšla Metka, in stara dva sta tudi legla spat.

Okoli polnoči pa je stala črna postava pod nizkim okencem v zadnjem koncu hiše, nema in nepremekljiva kakor steber, z okna pa se je čulo ihtenje, bridek, zatrt jok.

«Ubil ga bom, ubil, pa če je tudi moj stric — ta norec stari; kaj hoče s teboj?»

Tako se je rotil oni pod oknom.

«Oh, Gotard, kako je meni hudo!» je zajeknila deklica.

In tako sta ostala še dolgo, dolgo. Vedela si nista pomoči, niti tolažbe. In pri vsej bolesti — kako sladko, kako krasno je bilo to, ko sta si mogla podati roke in včasih kak tih poljub!

«Z materjo bom govoril!» je rekel Gotard.

«Oh — vse je zastonj!»

Ko je petelin zapel na skednju, nista bila še gotova, kaj jima je storiti.

III.

Treba je poseči za celih petindvajset let nazaj.

Splošne razmere v dolini, kjer se vrše ravno povedani dogodki, so bile tedaj slične sedaj omenjenim; samo drugi ljudje so gospodarili tam. Topolščakovo domačijo je oskrboval Miklavžev oče, stari, osorni Ožbolt, in tudi po drugih kmetijah so orali, sejali in se potili predniki sedanjim ratarjem. Po véliki cesti pa so ravnoliko venomer drdrali poštni vozovi in se pomikali težki parizarji s tržaškim blagom; promet se ne meni za nikogar; naj biva ob cesti ta ali ta, vsak mora ž njim ali za njim; on ne hodi za ljudmi.

Pa še nekaj se v teku vseh petindvajsetih let ni bilo znatno izpremenilo. Tomaža Omahneta kočja doli pod klancem je bila skoraj vedno enaka. Streha je kazala svoja rebra, in trte, ki so še za silo držale gabrove preklje ob strešnicah, so molele s svojimi konci prav tako v zrak kakor danes; Bog, da je prerastel mah trohnelo slamo in da je na severni strani natrst širila sočnato perje po goléh. Tudi gospodar Tomaž — tedaj morda štiridesetleten — ni kazal drugega lica nego danes, čeprav je bil čvrst in krepak. Že takrat je bil vdovec.

In vendar njegova kočja ni bila povsem taka kakor sedaj, ko zamazana, tu in tam pobita ali pa s starim papirjem zalepljena okna tako čudno pričajo o svojem gospodarju. Tedaj so bila — zlasti v gorenjem koncu — snažna in svetla, in spredaj so v čednih lončkih rastli košati žerávec in temnordeči nageljni; v tesnem vrtcu na južnem koncu kočje je bilo vse polno pisanega cvetja, in

to, kakor belo posuta stezica, ki je vodila z bližnje ceste do vrat koč, je svedočilo, da Omahnetov Tomaž ne prebiva sam pod to streho. Imel je pri sebi šestnajstletno hčerko Jerico — edinega otroka, ki mu je bil ostal iz kratkega zakona.

Kaj bi jo opisovali?

Kadar ob praznikih in nedeljah stoje fantje v gostih gručah nekoliko korakov pred velikimi cerkvenimi vrati in mimo njih hite s povešenimi očmi dekleta iz vse fare, pade marsikaka ostra, dovtipna beseda, ki se pa skoraj nikdar ne tiče lepote tega ali onega lica, izvzemši, da isto samo ob sebi terja zlobno oceno; saj je vendar osebna lepota pópólnoma relativna z ozirom na vkus opazovavčev. Dvoje zrcal ne kaže istega lica, in dvoje očes ne vidi enako. Kadar je šla Jerica mimo, ni bilo čuti opazk, ki bi kaj posebnega nameravale. Vedeli so vsi, da je «kajžarjeva», pa četudi Omahneti niso imeli v posebnih čislih, vendar o hčeri ni zinil nihče zlobne besede. Dekle je bilo lepo.

«Kako gre!» je šepnil eden iz gruče. «To je še otrok!» je zavrnil osorno Piškurjev Janika, ki je bil že tedaj glavni vodja vseh fantov iz Grabna, katerega besedi in pesti se je klanjal sleherni.

Bilo je jeseni, ko so v Grabnu praznovali cerkveno žegnanje. Gori pri Topolščaku se je gnetlo vse polno pivcev pod košatima lipama, itak so bili zasedeni vsi spodnji prostori v hiši. Na bližnjem podu pa je plesala mladež po čudnih glasovih, katere sta dajala dva štajerska godca iz svojih skromnih instrumentov. Eden je tolkel z lesenimi kladivci po strunah, napetih preko široke deske — igral je na «pentek», kakor so to imenovali — drugi pa je piskal na kratko piščal, kateri ni bilo moči izvabiti več zvenkov, nego jih šteje ena oktava.

A zato je tembolj brlizgal, in mladi in stari svet je bil zadovoljen, če se je dalo prav rezko udariti s peto ob gladki, zvočeči pod.

Letos je celo stari, resni Ožbolt gledal svoje goste malo prijazneje, nego je bila sicer njegova navada, in vsak je vedel zakaj: pred malo dnevi se je bil sin Miklavž vrnil z gorenjega štajerja, kamor ga je bil stari pred leti poslal služiti samo zato, da se priučiti nemščini. Vrnil se je zdrav in krepak in štajersko nemščino je tudi znal, več pa stari Topolščak ni zahteval; in ker mu je bil sin tako pogodil, zato se tudi ni zmenil, da Miklavžu danes — izpolnil je bil komaj štirindvajset let — ni bilo mnogo do tega, da bi pomagal v hiši in v kleti ter da se je mudil več na podu med plesavci — tam se je ponašal pleščoč po štajersko — ali pa med fanti pod lipo, kjer je dajal za vino.

«Dobrega sina imaš, Ožbolt,» so klicali kmetje staremu, če se je prikazal ob kateri mizi, «vesel si ga lahko!»

«Piti zna, piti in pete brusiti,» je godrnjal stari, a videlo se je, da mu je hvala po volji.

Miklavž je hotel ravno stopiti iz goste družbe pod lipo tja na plesišče, ko zadene ob Omahnetovega Tomaža.

«Hoj, Tomaž — glej ga no! Kod pa hodiš, da te še nisem ujel?»

«Povsod, povsod! Pa, da me še poznaš?»

«I, kaj bi te ne! Pit pojdi semkaj! Kaj pa ta — kaj, si li ti, Jerica? Kako si —!»

Končal ni vzklika, nego čudeč in z veseljem ozirajoč se v deklico obstal pred njo.

«Pa ti, ti! Spoznala sem te komaj,» je zavrnila ona vsa rdeča v lice. «Tri leta se nisva videla!»

«Da, tri leta,» je ponavljal oni, držeč in tresoč njeno rjavo desnico.

Natočil je polno kupo belega štajerca in nazdravil Tomažu in hčerki njegovi.

«Plesala boš pa vendar?» je vprašal takoj.

«Saj ne znam!»

«O, le pojdi!»

«Ko pa ne znam, res ne znam!»

«Naučim te že jaz!»

Prijel jo je brez drugih ovinkov za obe roke in vlekel — zakaaj napol se je branila in ustavljala — proti podu.

«Halo — eno štajersko!» je zavpil in vrgel dve svetli dvajsetici godcu na «pentek».

Deklica je v njegovih spretnih rokah plesala bolje, nego je sama mislila, in v gosti gruči, ki ju je obdajala, se je žarilo marsikatero oko od zavisti in slabo prikrita jeze.

Ko sta se vrnila pod lipo, ji je natakal Miklavž vnovič, in Omahnetovemu Tomažu se je širilo lice, ko je oni tudi njemu venomer pomikal polni kozarec pod roko.

Miklavž se je vse popoldne bavil največ z Jerico. To tudi manj bistrim očem, kakor jih imajo naši ljudje v enakih stvareh, ni moglo ostati prikrito, in zlasti med fanti, ki so bili že dokaj vinjeni, se je čula marsikatera pikra beseda, ki je postajala vedno glasnejša.

«Čuj, Tomaž,» je dejal zdajci Cehtanov Jurica ter se razkoračil pred mizo, «zakaaj pa ne zapiraš otrok doma?»

Omahneta so po stari navadi vsi tikali.

«Ka-aj?» je jecljal ta; bil je že vinjen.

«Otroke doma zapiraj, če jih imaš več! Če imaš pa samo tole rjavo punico, pa še sam doma ostajaj in jo straži — pravim ti!»

Tomaž se je zleknil počasi črez ogel mize, prijel s koščenimi pestmi onega ob ramah za hodno srajco, da se je debela tkanina udajala pod prsti. Pijanost ga je minila.

«Ka-aj — ti kurji meh gorjanski — ti boš zabavljaj? Čakaj, jaz te bom stražil!»

Stresel je Jurico, da so mu zobje šklepetali.

Oni je izkušal Tomaža ujeti za vrat ali lase, pa zaman. Ta mož je imel daljše roke. Naposled privzdigne nogo, da bi ga pehnil od sebe. V tem trenutku prihitita Jerica in za njo Miklavž s poda v gručo, ki se je bila na mah zagozdila okoli onih dveh. Deklica je klicala na pomoč ter se oklenila očeta, Jurico pa je Miklavž prijel okoli pasu. Kričalo je vse križem.

Vtem poseže zdajci orjaška pest Piškurjevega Janike med bojevnike in na mah so bili narazen. «Mirujte!» je vpil s silnim glasom. «Tukaj se ne bo nihče pretepal, dokler sem jaz tu! Nihče se ne bo — pravim!»

Fantje so se umeknili, le Tomaž je kričal: «Kaj zabavlja ta meh gorjanski!»

«Molči!» je ukazal Janika.

«Ti si začel, Jurica!» se je obrnil k temu, katerega je držal krepko za debelo svileno ruto pod ovratnikom. «Čakaj, ti pritlikavec, mi te že naučimo prepirati in tepsti se ob belem dnevu!»

Zasukal ga je z levico kakor svedrec, z desnico pa mu segel zadaj na hrbtišču pod rob irhastih hlač in ga dvignil kvišku. Nad njim, toliko, da jo je mogel doseči, je štrlela iz lipovega debla močna, napošev odsekana veja, in nanjo je nateknil hlače Jurice in ž njimi seveda ubogega lastnika, da je visel sedem črevljev nad zemljo, otepajoč in mahajoč z vsemi štirimi po zraku.

Prizor je bil tako smešen, da je zavladal glasen grohot ter je bil pozabljen takoj ves prepir.

Jurica je jel klicati na pomoč, pa sodnik Janika je bil neusmiljen. Toda mehka lipova veja ni mogla dolgo nositi teže; črez malo trenutkov se je ulomila z glasnim treskom in fant je telebil na obraz. Hudega se mu ni pripetilo; pobral se je naglo, kakor je bilo moči, ter jo, še kaj hujšega sluteč, popihal po cesti.

Omahne je bil potolažen in vina je imel tudi že dovolj. Odšel je v mraku s hčerko domov.

Opomnje in opazke, ki so se čule istega popoldne o Miklavžu in Jerici, so bile sicer kmalu pozabljene. A ne dolgo. Prišla je zima in tedaj so pripovedovali ljudje, da kaže debel sneg shojeno gaz do onega okna v Omahnetovi koči, kjer so se zibali poleti rdeči nageljni njegove hčere, da stopinje v snegu pričajo, da jih ni vtisnil navaden, na kveder šivan črevelj, nego tak, prav tak, kakor ga obuva in nosi Topolščakov Miklavž.

Slabega ali hudega pa ljudje vendar niso vedeli, niti čuli.

Spomladi je umrl stari Ožbolt in Miklavž je bil njegov dedič.

«No, sedaj bo pa Omahnetova pela!» so govorili po vsem Grabnu. Tudi Tomaž je čul včasih to govorico in si zadovoljno mel roke. Proti hčeri ni nikdar zinil besedice.

Po Veliki noči pa je hipno silna novica pretresla vso dolino. Topolščak se je ženil.

To bi sicer ne bilo nič posebnega; ali ženil se ni tam, kjer so ljudje pričakovali in o čemer so že tako dolgo govorili. Šel si je iskat nevesto dol na ravno polje, v prijazni Mengeš, k bogatemu Vahtarju, in vse se je tako

hitro godilo in vršilo, da nihče ni slutil o tem prej, nego da so Topolščaka prvič oklicali pri zgodnji maši v št. Ožboltu.

Jerice ni bilo v cerkvi, a doli blizu velikih vrat je stal Omahne. Čutil je, da se zdajci pri oklicu pol cerkve obrača proti njemu, pogledal ni niti na desno niti na levo; predse je zrl in dvakrat ali trikrat pokimal z glavo. Sam ni vedel, kaj hoče s tem, toda zdelo se mu je, da mora pritrditi, češ: Prav tako, saj sem že vedel! A debele jagode ob rožnem vencu, ki ga je imel ovitega okoli leve roke, sklenjene z desnico pod klobukom, poveznjenim nanjo, so rožljale od krčevitega stiskanja obeh pesti.

Domov prišedšemu prinese hči zajtrk, ali on je odrinil skledo od sebe.

«Kaj vam je, oče?» je vprašala deklica ter postala plaha sredi izbe.

«Pospravi, jaz ne bom jedel.»

Storila je, kakor je velel.

Ko se je vrnila, je slonel Tomaž ob mizi in podpiral glavo z obema rokama.

«Ti, deklina,» je dejal osorno in se pospel kvišku, «kaj pa imaš ti z Miklavžem? Vprašal te nisem dozdej, pa danes te vprašam — imaš li kaj na vesti?»

Deklica je prebledela in zardela; a koncem je dejala skoraj s smehom: «Ničesar nimam!»

«Lažeš!»

«No — rada se imava!»

«In nič drugega? Deklina — govori! Nič drugega?»

Deklica je uprla svoj jasen, poln pogled v očeta.

«Kaj hočete drugega? Nič drugega ni! Pa kaj tako izprašujete?»

Tomaž je zvedel, kar je hotel zvedeti. A sedaj mu je nekaj stisnilo srce. Ko bi bil hčerini odgovor drugačen, ko bi bil tak, kakršnega se je od prej bal, potem bi bil ohladil svoj srd s povestjo o tem, kar je čul v cerkvi; toda sedaj, ko si je bil v svesti hčerine nedolžnosti, sedaj mu ni moglo iz ust to, kar je pač morala zvedeti.

«Kaj se je zgodilo?» je vprašala vnovič in sedaj s tresočim glasom.

Omahne je odprl vrata in napol obrnjen nazaj v sobo dejal s hripavim glasom: «Miklavža so danes oklicali. Tam v Mengšu se ženi!»

Nato je zaprl duri za seboj in odšel gor čez hrib; — kam, ni znal — edino to je želel, da bi nikogar ne srečal.

Štirinajst dni s hčerjo nista izpregovorila besede. On se ni upal ozreti v nje blede obraz, ona se je ogibala njegovega lica.

Bližal se je dan Miklavževe proke. Mehka majnikova noč je legala na zemljo, ko se je vračal Omahne iz Blagovice, kjer je delal kot dninar ob cesti. Doma ga je čakala borna večerja, in tudi to sta použila z Jerico molče, kakor je bilo zadnje tedne navada. Tomaž je hotel takoj potem leči spat, a tu se vrne deklica še en pot v izbo. .

«Oče,» je dejala poluglasno, «prosim vas, pustite me stran!»

«I, kam pojdeš, za božjo voljo!» je zavrnil on skoraj prestrašeno.

«Stran — služiti! Kaj hočem drugega?»

«Služiti? Kam pač?»

«V Ljubljano — ali pa še dalje; saj gredo tudi druge. Doma ne morem biti, ne morem več — saj veste!»

Zajokala je naglas.

«Za pot še denarja nimaš! In jaz — —»

«Vi ga nimate. Pa jaz imam še tisti tolar od rajne tete.»

Omahne je malo premišljeval. Zanj je bilo pač vseeno, če je hčer pri njem, ali ne. On je ves dan zunaj na dnini in tisti krompir zjutraj in zvečer si skuha sam. Vrhutega — kdo ve, koliko si Jerica lahko prihrani v službi; doma itak ne more na veke ostati.

«Pojdi, če hočeš,» je dejal mirno. «Pa kaj? Jutri vendar še ne?»

«Čim prej, tem rajša!»

Dva dni pozneje je Jerica zapustila očetovo kočo. Odhajajoči je Tomaž še stisnil dvajsetico v roke, prisluženo zadnji teden.

«Zbogom, oče!»

«Zbogom! Pa pridna bodi!»

Tako sta se ločila. Poljubov ti ljudje v takih slučajih ne poznajo.

Odslej je ostal Omahne — sam. Zvedel je sicer, da je Jerica služila nekoliko časa v Ljubljani, da je šla potem s svojimi gospodarji v Primorje; ali pozneje ni bilo več sledu o nji — nikdar več.

Tomaž se je lahko privadil samskemu življenju. Saj je ostalo vse pri starem, samo nageljni po oknih so se posušili, cvetje v malem vrtilcu so zadušile koprive in osat, in steza od kočice do ceste je bila ob deževju podobna jarku, katerega izpira hudournik.

Enkrat — že več let po Jeričinem odhodu — ga je ogovoril Topolščak, naj pride k njemu na delo. Tomaž je nekaj godrnjal in iz njegovih malih, svetlih oči je švignil čuden plamen, tako da Miklavž ni vdrugič vprašal. Pa Omahne je le prišel in ostal delavec, in tam smo ga našli, ko smo pričeli povest.

IV.

Miklavžu se je z novo ženitvijo silno mudilo. Domačim nasproti o svoji nameri ni zinil besedice, niti sestri ne, ampak skrbel je, da se je vršil že prvo nedeljo po njegovu snubitvi cerkveni oklic. Ljudje po cerkvi so kar usta odpirali, ko je oznanjal župnik, da se bo stari Topolščak poročil z Brnótovo mlado rejenko, in sami svojemu sluhu niso verjeli.

Tudi Tomaž je stal na svojem starem prostoru blizu velikih vrat. Zazdelo se mu je skoraj kakor pred petindvajsetimi leti, ko je čul z lece Topolščakovo ime, da se obračajo ženske zvedavo proti njemu, a danes vendar ni bilo tako, nego sam bi se bil najrajši obrnil k bližnjemu sosedu ter povprašal, kaj in kako, ko bi mu neka čudna, nenadna slutnja ne bila šinila v glavo. Zakaj se ženi Topolščak? In tako naglo — na vrat na nos — — kaj, ko bi to bilo v zvezi z onim —? Pa kako bi to bilo mogoče?

Gotovo je le, da Omahne pri tej maši svojega rožnega venca ni zmolil. Po glavi mu je brodil edino le Topolščak in njegova ženitev in skrivnost, ki ga je mučila vse zadnje dni.

Ko je bila služba božja končana, je bil med prvimi, ki so silili iz cerkve. Trpelo ga ni tukaj, kakor tedaj pred petindvajsetimi leti.

Pred cerkvijo ga potiplje nekdo po rami.

Klander je stal za njim.

«Ali te je Topolščak za starejšino izvolil, kaj li, da si tako onegav, tako moški in še besede ne zineš o pravem

času? Nisi li mogel ust odpreti zadnjič, ko sva pila v št. Gotardu?»

Tako je kregal Klander tovariša, ko sta krenila po cesti proti Tomaževemu domu. Večje in manjše gruče ljudi so hitele mimo njiju in v vseh je tekel razgovor le o najnovejši novici, ki je bila oglašena raz leco.

«Sem li znal?» je zavrnil Omahne.

«Beži, beži! Ti bi ne znal? Ti in pa Topolščak — saj sta si vendar kakor —» Klander je rabil tu primero, katere iz ozirov najnavadnejše dostojnosti ne smemo ponoviti, a po trenutnem odmoru, in ko Tomaž ni črhnil besedice, je pristavil malo zlobno: «No, pa saj — da bi bil ti res njegov tast, kakor si enkrat hotel.»

Tomaž danes ni bil dobre volje; postal je s srditim pogledom.

«Molči, prismoda! Ali pa sam hodi, spredaj ali zadaj!»

«No, vidiš, brate,» je menil Klander s smehom, «kaj nisem dejal, da si prekleto moški? Sedaj te je pač sram z menoj hoditi! No, le čakaj — če bo zdajle kupčija boljša tam na Štajerskem, potem ti pa vrnem tiste groše, ki sva jih zadnjič zapila, da ne porečeš, da sem ti kaj dolžan!»

Korakala sta nekoliko časa molče drug poleg drugega, le Klandrovo bistro oko je včasih skrivaj zablisnilo po Tomažu; videti je bilo, da mož nekaj namerava, pa ne ve, kako bi pričel.

«Na Štajersko pojdeš?» je vprašal prvi zopet Omahne.

«Tako, še danes!»

Prispela sta počasi do Tomaževe koč.

«Pa dobro opravi!» je godrnjal le-tá in hotel kreniti s ceste v mali breg proti svoji podrtini. A Klander je imel dovolj mešetarske nravi, da se ni dal lahko odpraviti. Vrhu posebnih namenov, ki jih je danes gojil, je bil tudi

zopet silno lačen; v takem slučaju pa ni poznal one skrajne sramežljivosti ali, recimo, onega tihega, skritega ponosa, ki označuje navadnega, najubožnejšega kmeta, ki ne bo zlepa prosil jesti, dokler imenuje le ped zemlje svojo last; prosi stoprv popotni berač! Izjeme so silno redke.

Klander pa je bil mešetar in — potepuh. Ozrl se je sicer naglo po cesti gor in dol, dali ni nikogar blizu, ki bi ga utegnil slišati, in potem je stopil za Omahnetom.

«Ali imaš kaj toplega?» je vprašal nekoliko korakov pred kočo.

«Kdo mi bo skuhal, če si sam ne?»

«Pa skuhaj!»

Tomaž je molče segel pod tnalno pri vežnih durih, izvlekel velik železen čavelj, ga vteknil v široko luknjo v vratih in privzdignil zapah, s katerim so bila zaprta od znotraj.

«Tatov se ne bojiš,» je omenil Klander.

«Kaj mi bodo ukradli?»

«I, križavce, ki jih služiš pri Topolščaku.»

Sédel je na klop, ki je oklepala veliko, razpokano peč, Tomaž pa je odprl malo omaro v veži ter prinesel skledo, napolnjeno s kuhanim sočivjem, in dve leseni žlici. Prvo je del sredi mize, postavljene v kot nasproti peči, žlici pa je položil poleg na desno in levo. Nato je prinesel še cel hleb črnega kruha, kakor ga je dobival vsako soboto pri Topolščaku, sédel za mizo in odmolil glasno očenaš. Med molitvijo je porinil tudi Klander, zapazivši dve žlici na mizi, svoje veliko telo v ozki prostor med mizo in klop ob steni.

V skledi so bile kuhane mlade nati, a mrzle, z jesihom okisane in na debelo s poprom posute.

Jed je šla Klandru v slast; zadnji je odložil žlico in se tudi staremu zakonu kmetiške etikete — pustiti nam-

reč vedno nekoliko na dnu sklede — ni pregrešil. A hudomušnost ga navzlic Tomaževi gostoljubnosti ni pustila.

«Pri tebi je menda vsak svetek — petek, prijatelj! V delavnikih se ti pri Miklavžu dobro godi, ko delaš gori, v nedeljo pa doma lenariš, črn kruh ješ in vodo piješ.»

«No, vedi, ti capa neumna, večkrat imam vina v kozarcu ali pa kaj žganega nego ti!»

«Ne bodi, ne bodi — Tomaž! Ne jezi se! Saj kadar imaš kaj več vina v kozarcu, tedaj pa domov grede cunje in papirje pobiraš ob cesti, he, he — kam pa si dejal tisto pisanje, ki te je še na stare dni učilo brati?»

«Ne vem, kam sem ga vrgel,» je odgovoril oni navidezno malomarno, a natihem si je mislil: «Kaj, ko bi mu vendar pokazal ovoj? Seve tistega ne pokažem, kar je notri, preden sam ne vem, kaj je! Pa samo ovoj — morda vendar ni to — kar mislim.»

Klander je videl, da Tomaž nekaj ugiblje, in kakor prekanjen diplomat ga ni hotel oplahiti z novim vprašanjem.

Iz vlekel je majhno pipo iz žepa in le dejal: «Škoda!»
«Zakaj?»

«I, včasih tiči v takih pismih kaj — kar je mnogo vredno, mnogo; pa jih vržemo stran.»

«Če ga nisem pomašil kam med smeti?» zamrmra Tomaž poluglasno in licemersko zamišljen.

Klander zajame vodo iz škafa in pivši vtakne vso glavo v veliki kozarec.

Oni pa vtem stopi iz sobe in zapre duri za seboj.

«Aha!» sikne Klander za njim in se splazi k vratom poslušat, kje išče Tomaž papir. Slišal je, da oni zapira za seboj vrata v hram, nakar le-tá naglo svoja napol

odpre. Lehko je čul, kako je zaškripal pokrov Tomaževe skrinje, ki ga je bil ta glasno in z ropotom privzdignil.

«Da le vem, kam devaš svojo skrivnost,» je šepnil Klander in z zadovoljnim licem zaprl zopet vrata ter sédel na staro mesto.

Omahne pa ni bil tako neumen, kakor si je domišljjal mešetar.

Prišedši v hram je res z glasnim hruščem odprl skrinjo, obenem pa se nasmehnil zvito in pest pomolil nazaj proti vratom.

«Saj vem, da poslušáš; le vleci na uho!» je mrmral in iz globokega žepa, všitega v telovnik prav pod pazduho, potegnil v zamazan robec zavita pisma. Svojo skrivnost je nosil vedno s seboj. Odvzel je samo širok papir, oči-vidno prejšnji ovoj, drugo pa spravil zopet v žep; potem je glasno zaprl pokrov skrinji in se vrnil h Klandru. Spotoma je list še dvakrat trdo stisnil v pesti in tako zgubano in napol raztrgano kepo podal tovarišu.

«To-le je menda!»

«He, he — veliko ni videti,» je menil oni in pazno razgrinjal in gladil list ter ga obračal na vse strani.

«Aha, tu je nekaj pisanega!»

Rekši je tiho čital besedo «testament», ki je bila z velikimi, raztegnjenimi in ne posebno razločnimi črkami pisana na sredi ovoja. Tudi njemu se je zablislilo v glavi, pa izdati se ni hotel, zlasti ker ga je Tomaž gledal tako pazno in neprenehoma.

«In notri ni bilo ničesar?»

«Nič, prav nič!»

«Ej, torej je kak črevljar ali krojač, popotni seveda, vrgel to stran. Prijatelj, kar je tu pisano, pomenja «attestato», «testimonianza», to je laški in se pravi po naše «izpričevalo». Če te kdo nabije ali vsaj udari, da se ti

pokaže črna lisa ob koži ali pa malo krvi, potem greš k padarju po «testat»; glej, takšni «testati», ali če ne takšni, pa drugi — morda kakšen potni list — kaj enakega je bilo tu notri. Ali ni bilo?»

«Ne, pravim, nič, prav nič ni bilo,» de oni, pa tako nemirno, negotovo, da bi bil tudi drugi nego Klander spoznal, da Tomaž laže.

Nemiren, iznenaden pa je bil, ko so se mu pri Klandrovih besedah, katerim povsem vendar ni hotel, ni mogel prav verjeti, jele podirati razne nakane, ki jih je gojil vse zadnje dni.

«To ni za nič!» je rekel mešetar hladnokrvno, stisnil papir v kepo in ga vteknil v žep. «Kos klobase bom zavil vanj, če jo dobim pri Topolščaku.»

«Ne, daj sèm! Jaz tudi lahko kaj vanj zavijem,» je vzkriknil jezno Omahne.

«Če pa ne dam?»

«Daj sèm, pravim!»

«Ne dam!»

Kresal je vtem gobo ter jo tlačil v pipo.

Tomaž pa je v svoji jezi zagrabil težak stolec in ga zavihтел nad Klandrom.

«Še enkrat ti pravim, daj sèm!» je kričal na ves glas. Klander je bil sicer močnejši od Omahnet, toda sedel je na klopi pri peči, in nobenega orodja, niti orožja ni bilo blizu.

Z zlobnim nasmehom je segel v žep, izvlekel kepo in jo vrgel v kot za mizo.

«Si li zblaznel ali kaj? Menda si ukral tisti papir in kar je bilo v njem, ali si pa koga oropal? No — čakaj — mrcinal —»

Rekši je zaloputnil duri, odšel in grozil še s ceste s pestjo; tako je plačal Tomažu gostoljubnost in zajtrk.

V.

«Pražnjega prta ne zabi, Urša, in srebrne žlice, one težke, položi na mizo; vina pa natoči v tisto laško majoliko!»

Tako je ukazoval Topolščak sestri, ki je pripravljala v eni gorenjih sob obširne domače hiše mizo k slovesnemu obedu.

Ker se je bil Miklavžev oklic z Brnótovo Metko tako hitro zvršil, le-tá in njeni redniki niti utegnili niso priti enkrat na ógledi, kakor vleva to potrebni in spoštovani običaj; a sredi prvega tedna po oklicu se je namenil Brnót z ženo in rejenko v Ljubljano kupovat, kolikor niso doma imeli potrebnega za balo in svatovanje. Napovedali pa so ženinu, da se pri vrnitvi oglasijo pri njem, in temu obisku so veljale gori omenjene priprave v Topolščakovi hiši.

Tujih ljudi danes ni bilo mnogo, in zato je Urša tem lažje pripravljala obed; za silo pa sta bila Tomaž in dekla tu. Prvi je nosil sicer čuden obraz, kakor bi mu ne bilo vse to po volji. A kdo se je zmenil zanj?

Proti poldnevu so se pripeljali napovedani gostje. Stari Brnót je vodil sam težkega, nizkega konja, kakor jih od nekdanj redijo in rabijo v teh krajih; za njim na vzvišenem, rdeče prekritem sedežu pa sta sedeli žena in rejenka.

Prihod in sprejem je bil hladen. Brnót je pomagal izpreči konja, Miklavž je oblastno kričal za hlapcem, ženski pa sta stali molče ob strani. Šele Urša, ki je, opravljena z novim predpasnikom, obrobljenim z belimi,

malimi čipkami, prihitela iz hiše, je provzročila toplejši razgovor.

«Dolgo ste se mudili, dolgo,» je klicala že v veži, «jaz sem skoraj mislila, da tudi danes ostanete še v mestu. No, to je lepo, mati Brnótova, da prihajate enkrat k nam; pa ti, Metka, saj te komaj poznam, tako dolgo te nisem videla. Kje imate pa Gotarda, zakaj ni prišel? Prišel bi vam lahko naproti!»

Tako je tekel curek besedi iz Uršinih ust, ko je pozdravljala goste. Brnótovka se je prijazno smehljala in odgovarjala v naglici, Metka je le molče stisnila roko teti Urši; lahka rdečica ji je pa vendar silila v lice. —

«To bom še letos stran vrgel,» je govoril glasno Miklavž, kažoč na leseno kolibo poleg hleva, kjer so hranili drva. «Napoti nam je tukaj, in novo drvarnico napravim zadaj za hišo, na kamenitih stebrih in z opeko krito.»

Brnót je pazno ogledoval prostor.

«Da, da, potem bo lepše tukaj!» je pritrdil Miklavžu.

«In tale svinjak tudi prestavim! Sedaj imajo že zidane in pravijo, da so boljši. Zidanega bom del tja na konec hleva.»

«Oj nikar, nikar, Miklavž,» se oglasi Brnótovka, «leseni so boljši; le starega se drži! V zidanih ti bodo uročni, in če ne boš imel brinjevega porezanca pod njimi, ne pomore ti niti oglje niti ogljena voda.»

«Jaz sem tudi čul, da se v zidanih ne rede!» je dejal Brnót.

«Ne vem — pa kaj tudi; poizkusiti se mora,» je menil Miklavž in z levico, katero je tiščal v žepu, rožljaj po srebrnjakih, da se je čulo.

Prišli so do hlevnih vrat, katera je Topolščak odprl naglo na stežaj ter potem razkazoval svojo živino, govedino in teleta in v spodnjem koncu konje in dvoje

žrebet, ki sta stali v posebnih, z deskami obitih hlevcih. Tudi na drugo stran širokega dvorišča je vedel družbo, v lepo urejeni vrtič, pod košato, že z zorečim sadjem napolnjeno drevje; spodaj pod bregom pa je stala lepa, zidana sušilnica. Vse je bilo videti v dobrem redu, in Brnót je le prikimoval z glavo, Brnótovka pa tudi ni več oporekala tej ali oni nameri, katero je izustil gostobesedni Topolščak.

Edina Metka je molčala. A kdo se je brigal za njo!

«Ali gremo malo po polju?» je vprašal ženin.

«Vroč je,» je menila Brnótovka.

«Kaj boste hodili?» je pristavila Urša. «Saj je pozneje čas, sedaj si malo odpočijte!»

Vsa družba se vrne proti hiši.

Sedaj šele je Miklavž prvič ogovoril svojo nevesto.

«Ti bo li povšeči?»

Na prvi hip ni odgovorila.

«Veliko je!» je dejala potem poluglasno in ne da bi se ozrla v ženina.

«Pa se zmaguje!» je pristavil Miklavž.

Odidejo takoj v gorenjo sobo, kjer je bila miza že popolnoma pripravljena za obed. Miklavž je, ne po kmetiški navadi — saj se je imel sam za pol gospoda — uredil hitro sedeže, ukazoval Urši in dekli, ki sta nosili jedi, in Tomažu, ki je prinašal vino. Vse se je moralo naglo vršiti, ne da bi čakali po pol ure med posameznimi vrstami jedil. Brnótu ni bilo prav pogodu, pač pa ženi njegov, kateri se je zdelo to nekako gosposko, a nihče ni napravil opazke.

Končno se je družba prav oveselila. Moža sta se pri vinu razgovarjala o letini, kupčiji, prometu, živini in celo o železnici, o kateri pa nobeden ni imel prijaznih misli. Brnótovka in Urša, ki je bila tudi prisedla k mizi,

pa sta razpravljali domače dogodke; tudi o tujem gospodu, ki je tu umrl, je bilo mnogo razgovora.

Metka je izginila iz sobe, ne da bi bil kdo zapazil. Šla je iz hiše mimo radovedne dekle, ki ni vedela, bi li prihodnji gospodinji rekla «ti» ali «vi», in krenila proti vrtu, kjer se je ob njegovi severni strani raztezal visok, gosto zasajen gabrov plot. Tam, skoraj sredi brega se je širil v prostorno senčnato lopo, kjer je popotna gospoda, čakaje, da se okrepcajo konji, rada posedala ali obedovala. Danes ni bilo nikogar.

Metka je sedla na klop. Vtem ji je omahnila glava na mizo, in dekle je zajokalo tiho in bridko. Revše je bilo neznosno nesrečno, pa mehka nprav in vsa njena vzgoja ji nista mogla dati poguma, upreti se trdovratno tej možitvi. Klanjala se je očetovemu povelju kakor neizogibni usodi, in tudi ljubček njen, šepavi Gotard, ni imel dozdej poguma, odkriti roditeljem njunega razmerja. Opravljala sta doma svoj posel, kakor sicer, ali govorila sta malo med seboj, samo ponoči pri oknu, z drugimi pa, kolikor je bilo najnujnejše. Mati Brnótovka je dejala, da je to navada vseh nevest, da je bila tudi ona taka. Gotarda pa je stari samo enkrat malo osorno pogledal, ko na vprašanje, je li živina opravljena, ni bilo naglega odgovora. O ženitvi se je govorilo, kakor o drugem važnem podjetju, o tem pa, kaj pravi nevesta, je li zadovoljna ali ne, ni bilo besede. Tako je potekal dan za dnevom. Ko so se namenili v Ljubljano, je ukazal Brnót Gotardu, naj se pelje ž njimi; ta je molčal, in ko so zjutraj zgodaj sedali na voz, ni bilo Gotarda nikjer; stari je klical nekoliko časa po hlevu in skednju, a naposled je nevoljno sédel na voz in pognal konja.

«Naj pa doma ostane!» je godrnjal glasno. Potem Gotarda nihče več ni omenjal.

Deklica je dolgo slonela ob mizi; bolesti, ki jo je težila, je trebalo duška, in jok, ta bridki jok je bil pravi dušek. Čula ni, da je zahreščal težak korak po peščeni stezi; šele, ko je nekdo postal pred njo, je privzdignila glavo. Tomaž je bil ter začudeno gledal mlado objokano nevesto. Dekla ga je bila poslala na vrt po pelin — stari Brnót je koncem obeda jako čislal vršiček pelina v vinu — in mimo lope grede je zapazil Metko.

Nekako čudno ga je izpreletelo, ko je pogledal starec v to objokano lice.

«Nisem li videl že tega obraza?»

To vprašanje se mu je vsililo. Metko je poznal že dolgo, a to lice, katero je sedaj videl pred seboj, to ni bilo Metkino, ne — to je bilo drugo — a kdaj ga je že videl — kdaj —? Potegnil je svojo žuljavo roko preko oči, ali ni vedel, kaj bi dejal.

«Gori te čakajo,» je zinil potem naglo, vedoč, da se laže, in hitro odšel proti hiši.

Metka ni mogla hitro za njim; vstala pa je počasi.

Doli po cesti pod vrtom je vtem pridrdral dvovprežen koleselj in se ustavil na Topolščakovem dvorišču. Izstopita dva gospoda. Metka sedaj celo ni hotela gor v hišo.

Miklavž pa je takoj čul ropot voza pod oknom in hitel gledat.

«Aj, naš sodnik,» — je vzkliknil proti Bernótu, «kaj pa ta hoče?» Hitel je po stopnicah gospodoma naproti.

Tudi Urša je šla za njim, Brnótova pa sta radovedno stopila k oknu. Vtem je Topolščak pripeljal oba gospoda, sodnika in njegovega pisarja, v sobo ter jima uslužno ponujal sedežev in vina.

«Le počasi, le počasi, gospod Topolščak,» je sopihal sodnik, debel, sivobradat mož, oblastnega obraza, iz katerega je molel velik in malo rdečkast nos. «Najprej to,

kar je treba, uradne reči, potem šele se okrepčamo. Kaj pa imate? Imate li kaj rakov? Izvrstne rake ste imeli včasih.»

«Imamo, imamo,» je hitel Miklavž.

«Torej — rake, pa le veliko soli v krop! In jesih, je li hud?»

«O, da, da, pravi vinski jesih!»

«Rakom ni nikdar dovolj soli in nikdar prehud jesih — to vam pravim, gospod Topolščak! Pa najprej uradne reči!» Miklavž je hotel vprašati, kaj ima gospod sodnik uradnega pri njem, a oni vtem ugleda Brnóta ter ga pozdravi. Služboval je že več let v tem kraju in poznal skoraj vse ljudi.

«Kaj pa praznujete danes?» je povprašal veselo.

«Na ógledih smo, na ógledih!» In potem so razložili drugi svojo namero.

«Saj pridemo še dol k vam, gospod sodnik! Vi morate še dovoliti, saj ste vi najvišji varih — dekle je rejenka, tržaška rejenka!» — je dejal Brnót.

«Tako, tako! No, le pridite, pa krstnega lista ne pozabite, bomo naredili, bomo! Rakom pa malo česna, gospod Topolščak; ne pozabite — prav svež mora biti, sicer me bo zgaga pekla! Sedaj pa uradno!»

«I kaj pa je vendar?» je hitel Miklavž, ki ni mogel prej vrniti vprašanja.

«Pri vas je umrl nekov Tržačan — ne li, gospod Topolščak? Zapečatilo se je, kar je pripeljal s seboj; zvedeli smo tudi, kdo je bil in odkod; brat njegov živi v Ljubljani in ta se je oglasil za dediča, in sedaj moramo pregledati to, kar smo pri vas zapečatili — saj je zapečateno, naš kancelist je pečatil, ali ne? — No — in ceniti moramo, kar je imel, in pogledati, ni li pustil kaj pisanega, kaj testamenta! Ali je kaj pustil?»

«Jaz ne vem,» je dejal Miklavž, a vse se je treslo v njem; toda znal se je zatajevati.

«Pokažite torej tiste reči! Vi ste sami priseženi zvedenec in — no, to je dobro, Brnót tudi; treba ni drugega — hitro opravimo; posebnega itak ne bo. Pa čujte, gospod Topolščak, rakom nikar kúmina pridevati, jaz ga ne maram. Samo česna — pa malo, in — še enkrat: svež, mlad mora biti!»

Zapovedi o rakih, je čula samo Urša, ki je pazno poslušala med vrati. Sodnik s pisarjem, Brnót in Miklavž so šli v drugo stran po ozkem hodniku, kjer je gospodar odprl sobo, v kateri je ležal in umrl oni tujec. Njegova ostalina je bila v velikem zaboju sredi sobe spravljena, zaboj pa s sodnim pečatom zapečaten.

Pisar odpre zaboj, in potem so počasi iz kovčégov vlekli obleko in drugo drobnjav. Tudi denarja so našli — bankovce, zlate in srebrnjake. Sodnik je vse vestno zabeleževal.

Bili so že skoraj gotovi, ko je jel sodnik zmajevati z glavo.

«Čudno, čudno — pa iščite vendar po žepih, če ni kaj notri. Tisti brat rajnika iz Ljubljane je govoril o testamentu, toda ni ga nikjer; morda tiči v kaki suknji.»

A vse iskanje je bilo zaman.

Miklavž je stal ob strani in ugibal. Nihče drugih se ni zmenil zanj. «Če ni, pa ni — meni nič mar! Sedaj sklenemo zapisnik. Vedel sem, da bomo kmalu gotovi! Pa bogat je bil ta mož, bogat!»

«Bogat?» vpraša Brnót. «Odkod pa je bil?»

«Iz Primorja. Velika posestva ima; no, brat se bo veselil! Mi pa tudi, sedaj ko smo gotovi — da bodo le rakci dobri! Miklavž, gospod Miklavž, vi ste odgovorni!»

Ta se je počasi približal. Bil je še vedno negotov, kaj mu je storiti. Ako sedaj pokaže testament — kako lahko se mu izmuzne Metka — po poroki bi ne bilo več nevarnosti. Toda — ko bi bilo potem zamujeno?

Pravna stran mu ni bila toliko znana. Moral je poprašati.

«Kaj pa, če se testament pozneje najde?»

Rekel je to navidezno malomarno vtem, ko je zapiral zaboj.

«Oh, potem so pa sitnosti, silne sitnosti — pravda je gotova, oh, boljše vse pustiti — vam pravim,» je besedoval debeli sodnik. «Oh, to niso prijetne reči.»

«Ste li sklenili zapisnik?»

Pri zadnjih besedah se je obrnil k pisarju.

Miklavž pa je bil tudi s svojim sklepom gotov.

«Brnótovo besedo imam,» je dejal sam pri sebi, «on je ne bo snedel! Torej —»

«Potrpite, gospod sodnik,» je rekel glasno, «še eno suknjo imam tam v svoji sobi; ta Tržačan jo je slekel, ko je legel v postelj. Pogledal je nisem, morda je v nji kaj pisanega!»

«Dobro, prinesite jo; pa saj tudi tam ne bo ničesar; škoda, da čakamo! Toda prinesite, prinesite!»

Sodnik je bil malo nevoljen.

Topolščak pa je stopil urno vun črez hodnik v postrešje. Odmeknil je v kotu, kamor je bil onikrat skrnil tujčev testament, prazni zaboj, privzdignil ploščo opeke in izvlekel zaprašeno suknjo. Hitel je ž njo dol ter spotoma odkraval prah raz njo, toda v žep ni segel.

V sobo prišedši jo je dal sodniku. Ta jo je skrbno preobrnil, potem pa potipal žepe od zunaj, in ker ni nikjer čutil ničesar, segel v vsakega posamič.

«Nič! Tudi tu ni ničesar!» deje potem in vrže suknjo na bližnji stol.

«Ničesar?» zakriči Miklavž, da se zdajci vsi ozro vanj. Zgrabil je suknjo in krčevito stiskal žepe in podlogo.

«Nič! Nič!» je ponovil nehote in še enkrat preobrnil suknjo.

Drugi so strmeli vanj.

«Kaj vam je, gospod Topolščak?» je dejal plaho debeli zdravnik; vsiljevala se mu je slutnja, da je Miklavž zblaznel.

«Oh — vrag vedi — da ni nič,» je dejal ta, težko premagujoč razburjenost. «Mislil sem res — ker ste tako govorili — pa nič ni, nič!»

Vtem je vrgel suknjo na zaboj.

«Raki so gotovi, gospod sodnik,» se oglasi Urša med vrati.

«Dobro, dobro, sedaj le pojdimo! Stojte, da denarjev ne pozabim! Saj vem, da se nisem zastonj vozil sem gor! Alo, sedaj pa rakce, rakce! Ali veste, kako se raki jedo?»

Z zadnjimi besedami se je obrnil k pisarju, ki je stopal z Brnótom vred počasi za njim po hodniku.

Topolščak je ostal v sobi, zaprl duri, vzdignil še enkrat tujčevo suknjo in jo pretipal in preobrnil.

«Nič! Nič! Kdo je ukradel — kdo mi je ukradel?» je sikal med zobmi.

Kmalu popoldne so odhajali Brnótovi. Slovo ni bilo gorko; Brnót je bil sicer malo vinjen in gostobeseden, Miklavž pa ni govoril veliko. Tomaž je vpregel konja in ga držal za brzdi ves čas, ko so oni sedali na voz; nihče ni zapazil, kako zlobno-zadovoljen smehljal se mu je kazal na ustnih, ko ga je Topolščak osorno opozoril, naj se urno suče.

VI.

Miklavžu se je odslej dozdevalo, da mu potekajo dnevi s podvojeno silo. Ugibal in premišljeval je venomer, kdo mu je ukradel ono važno, zanj tako pomenljivo pismo, in čeprav se mu je slutnja sukala skoraj vedno le ob eni osebi, vendar se je ni mogel poprijeti s sicer njemu lastno žilavostjo. Spominjal se je, da je onega usodepolnega večera videl Tomaža na spodnjih stopnicah, a kaj hoče, kaj more ta reva, to hlapčè, ki ne loči papirja od cunje? A kdo drugi bi mogel biti? Miši niso snedle testamenta, sicer bi se bile lotile tudi suknje, druga žival ali golazen tudi ne, torej človek. Pa kateri — ko nihče ni prihajal v podstrešje in nihče, celo sestra Urša ne, ni znal za oni skrivni kotiček. Da bi bil Miklavž babjeveren in strahopeten, bi bil prišel morda do prepričanja, da mu je to napravil sam zlodej, a mož je bil pretrezen.

Najhujše je bilo to, da se ni upal, da ni smel nikdar povprašati, kaj mu je storiti; sam, sam je moral nositi to silno skrb in bojazen, in odnikoder ni bilo nade, rešiti se. A sklenil je biti vztrajen do zadnjega trenutka; za nevesto, za Metko mu ni bilo; brez denarja, brez njenega imetja — kaj bo ž njo? — Seve, ko bi se našel pozneje oni tujčev testament — pa kaj, ko bi ga ne bilo? Poraz njegove imovine je pred durmi, pomaga si lahko le še z bogato ženitvijo, in taka bi se morda sklenila še drugod. Z ubožno nevesto pa le pospeši propad.

A hotel je čakati do zadnje ure; zato tudi ni ustavil drugega oklica, nego pustil, da je šlo vse redno pot. Enkrat mu je bilo že na jeziku vprašanje do Tomaža —

hotel ga je staviti odkrito, prijateljsko, proseče, češ, dam mu, kolikor bo hotel, ako ima on to pismo in mi ga vrne, a premislil se je; spomin na minole dni mu je zavezal jezik. Tega moža si ni upal kaj prositi, on je moral biti, moral ostati njegov — hlapec. Poleg tega pa se vendar ni mogel iznebiti misli: kaj, ko bi vendar Tomaž bil pravi —?

V ponedeljek po drugem oklicu je imel Topolščak zopet več gostov okrog mize pod lipama. Vračali so se s sejmov s Štajerskega in Ogrskega, in med njimi, večinoma mešetarji, je imel prvo besedo naš znanec Klander. Možje so bili baje dobro opravili, in nihče se ni branil vreči svojo petico za vino. Sredi glasnega razgovora krikne zdajci Klander mimogredočemu krčmarju:

«I, kje pa spi danes tista tvoja kljusa, tisti Tomaž, ki ga rediš na svojo škodo — in paseš?»

Miklavža je to vprašanje neprijetno streslo.

«Ne vem, kje se klati!» je zavrnil skoraj neprijazno.

«Morda zopet pisma in papirje in cunje pobira ob cesti.»

Eden iz družbe je sunil mešetarja, naj pije, ter povraščal, koliko je dal koroški kupec za par volov, katera je bil Klander pomagal prodajati, in zato nihče ni pazil na one besede, niti na to, da je Topolščak za trenotek omahnil, kakor bi ga bila strela udarila. Vrnil se je v hišo, a sam ni znal, kako je prišel tja; v veži pod stopnicami je obstal in se prijel ob steber.

«Torej vendar, vendar — da, to, to mora biti!» je šepetal.

Malo pozneje je korakal s polnim bokalom med pivec ter ga postavil pred Klandra.

«Za tega bom pa jaz dal!» je dejal dobrovoljno.

«Halo, glej ga!» je vpil eden. «Ti je li prvenica storila ali kaj, da si tako radodaren?»

«Oj, možje, žéni se, žéni in sedaj se hoče odkupiti,» je menil Klander moški in jel točiti.

«Res je, res — toda tako poceni nam ne uide; z enim bokalom ne bo nič!» so vpili drugi.

«Saj vem, da ga nimate dosti, ako vsakega izmed vas v štrtinjak potopim,» se je smejal krčmar oblastno in migal z že praznim bokalom dekli, naj prinese drugega.

Pijančevanje je trajalo ves popoldan, in nihče iz družbe se ni spominjal, da bi bil Topolščak kdaj tako vesel kakor danes. V mraku šele so začeli možje odhajati — večinoma so bili iz Grabna — edinega Klandra pa je vedel krčmar pridržati. Pri vinu to tudi ni bilo težko.

Ostala sta sama ter besedovala o najrazličnejših stvareh, ko krčmar kar tako mimogrede omeni:

«Ej, da bi ga hudir, tega starca Tomaža! Še sedaj ga ni, da bi pomagal živino opraviti!»

«He, he, Tomaž! — He, he, to ti je ptiček!» se je muzal oni in omahoval za mizo.

«Zakaj?» je dejal mirno Miklavž.

«Zakaj? Zato, ker pravim, da je! To ti je ptiček — a kaj, to ti je — hudič, pravim!»

«Kaj ti je storil hudega? Vidva sta vendar prijatelja! Kolikokrat skupaj mešetarita, da ga ni po tri dni domov!»

«Prijatelja? Skupaj mešetariva — praviš?» je vpil Klander ves razburjen.

«No, vsaj tako je bilo!»

«Da, bilo je, bilo! Pa več ne bo, pravim ti, Topolščak! Nikdar več ne bo!»

Mešetarju se je jezik opotekal, in Miklavž se je jel bati, da bo pijanost onega prej premagala, nego bo njemu moči zvedeti, kar je hotel. Poznal pa je Klandrovo nrav ter zato dejal:

«Danes tako govoriš! Pusti ga v miru in pij!»

«Kaj danes? Ne, vedno tako, ti pravim! Pa v miru ga tudi ne pustim! Nikdar ne — ta dedec nima veljave; — čakaj, povem ti —.»

Izlil je vtem pol kozarca vina vase in postavil posodo trdo na mizo.

«Povem ti, česar še nisem nikomur! Pa molči, molči, Miklavž — to ti je — hudič, pravim!»

Drgnil je pri teh besedah svoje široko telo ob mizo in pomišljeval, da je Topolščaku ginila vsa potrpežljivost. Vse se je treslo v njem.

«Vedi,» je nadaljeval oni počasi, «Tomaž ima neka skrivna pisma, testament mora biti ali kaj takega; ,testament', to sem sam čital, pa njegov ni, ker ne zna pisati. Ukradel ga je, ukradel — pa čemu — ti pravim, čemu — ko je zanj tuj testament toliko vreden kot tvoj nos?»

Miklavž je izustil nekaj nerazločnega, nerazumljivega. S tresočo roko je natočil onemu vnovič poln kozarec.

«He, he, si ga li tudi preveč potegnil, da ga po mizi izlivaš?» se je grohotal mešetar.

«Zakaj bi ga ne? Le dajva ga!»

Klandrova moč je bila v malo trenutkih pri kraju kakor tedaj, ko je bil Tomaž njegovo učenost v pismu porabil za svoje namene. Pa krčmar ga nocoj ni hotel izpustiti iz svojih pesti. Zvedeti je moral vse, kar je bilo onemu znano o Tomaževem testamentu. Ukazal je hlapcu, da je spravil napol nezavestnega mešetarja spat v pritlično prazno sobo, katero je potem v veliko začudenje hlapčevu zaklenil s svojo roko. Sicer je bila navada, da so pijance na cesto odganjali, nocoj pa ima eden najhujših celo prostor v hiši; ko bi ga bil del v hlev — to bi že ne bilo tako

posebno, pa v — hišo! Hlapec je majal z glavo, vračajoč se preko dvorišča. Med hlevom pa je zadel ob Tomaža.

«Si li že vse opravil?» je vprašal ta.

«Rezanice bo še treba! Pa sedaj sem tisto pijano muho, Klandra, spremil spat. Odslej bo že vsak capin v hiši spal!»

«Kaj — Klandra?» se je zavzel Tomaž.

Hlapec je nakratko povedal, kar je znal.

Ta večer Tomaž ni hotel rezanice rezati, nego je odšel brez izgovora proti svojemu domu. —

D drugega dne si je Klander mel dolgo časa oči ter se čudom čudil, prebudivši se v prijazni, lepo pobeljeni sobi, v katero je skozi dokaj visoka okna sijalo žarno jutrnje solnce. Kaj enakega se mu že dolgo, dolgo ni pripetilo — da bi se bil prebudil v sobi in na snažni postelji — mislil je, da se mu sanja. A ko se vzkloni polagoma in skozi okna ugleda široko Topolščakovo dvorišče, se je jelo tudi v njegovi glavi nekoliko svitati. Samo to mu je ostalo temno, zakaj so ga deli sèm v sobo in na posteljo. Zleknil se je še en pot zadovoljno po mehkem ležišču, zazeval globoko, a potem vendar skočil naglo raz postelj ter šel odpirat duri. A te so bile zaklenjene.

Miklavž je bil moža dobro zavaroval ter nosil ključ v žepu.

Mešetar je nekoliko časa trkal, ali ker le ni bilo nikogar, je zlezel nazaj v postelj in čakal, kaj bo iz tega. «Če so te zaprli, odprli ti bodo gotovo!» je dejal in kmalu bi bil vnovič zadremal.

Vtem pa je nekdo jel odklepati vrata, in v sobo je stopil prijaznega obraza Topolščak.

Ni se nam ohranilo poročilo, kaj in kako sta besedovala in ukrepala ta dva moža skoraj poldrugo uro, zakaj toliko

časa se je po deklinem računu mudil Miklavž pri Klandru; le to je gotovo, da je dobil mešetar še dober zajtrk — meseno klobaso in polič vina, kar je navišje cenil — in da sta se oba moža ločila jako prijazno.

«Kako posebno kupčijo morata imeti,» sta ugenila hlapca in dekla, razpravljajoč v hlevu ta nenavadni, važni dogodek.

VII.

Omahne se je oglasil istega dopoldne zopet pri Topolščaku ter nosil stari svoj obraz, pospravljaj po dvorišču, pomagal pri tujcih in delal, kakor je bila tam že večletna navada. Tudi Miklavž ni izpremenil svojega vedenja; bil je osoren in prijazen, zbadljiv in dobrovoljen, kakor sta baš nanašala povelje in opravek.

Popoldne pa se je nekoč naglo obrnil k Tomažu, ko je ta ravno pometal dvor, ter mu velel:

«Jutri pa moraš v Ljubljano, Tomaž! Nekaj vina posebnega boš pripeljal, črnega, tržaškega; naročeno je in svatom bo povšeči, če pridejo na odhodnjo. Kobilu vzemi — domov pa počasi vozi, da se ji kaj ne pripeti.»

Omahne je prikimal; zavzel se je sprva ob tem ukazu, zakaj redki so bili slučajji, da ga je Topolščak kam pošiljal s konjem; a dejal si je, da imajo drugi tudi doma posla dovolj. Prekanjen pa je bil toliko, da je v tem povelju slutil tudi posebno skrivno namero gospodarjevo, zato se je namuznil natihem, ko mu je bil Topolščak obrnil hrbet.

Drugega dne je bil Tomaž kmalu opravil svoj posel v Ljubljani in se je opoldne krepčal v staroznani «Figovčevi» krčmi na Dunajski cesti, kjer še dandanes radi ostajajo kmetje in vozniki iz dolgega Črnega grabna. Malo osupel je pogledal, ko zdajci prisede k njemu še drugi gost, ki na prijazni Tomažev vzklik: «I, kaj pa ti delaš tukaj?» ni imel veselega odgovora.

Bil je šepavi Gotard, ki je bil šele ob Tomaževem pozdravu zapazil, da je sedel poleg stričevega hlapca. Vstal

bi bil zopet rad, zakaj vse, kar je prihajalo od strica ali mu je bilo vsaj v obližju, se mu je zdelo sovražno. Na-
posled je nekaj zamrmral, česar Tomaž ni mogel umeti.

«Morda že balo voziš?» je vprašal le-tá, ne da bi se mnogo zmenil za osorni sosedov obraz.

«Vragu rajši ko Topolščaku!» je zarohnel Gotard. «Če hočeš, pa mu povej; če pa nečeš, pa drugim pravi, da bo zvedel!»

Omahneta je obšlo skrivno veselje. Molčal je nekoliko časa in zbiral svoje misli, kako bi se najbolje sporazumel s fantom, s katerim sta, to je sedaj vedel, v eni točki enih misli, namreč v tej, da Topolščaku ne privoščita ničesar dobrega — saj ženitev, katero je Miklavž tako spešil, je morala biti dobra zanj. Tomažu pa ni trebalo tudi posebnega dušeslovnega izkustva, da ne bi bil takoj znal, da je tisto «dobro», katerega Gotard stricu ne privošči, edino le — Metka. Hotel pa se je prepričati tudi še od druge strani.

«So ji li obljubili mnogo dote? Končno jo boš plačeval ti — kdo pa?»

«Vse naj vzame, vse posestvo — kaj meni mar za to!»

«Ej — Gotard! Ženska je ženska — opravi jo v svilo ali hodnik ali pa v cunje! — Saj boš drugo dobil!»

Oni je potihoma klel, in Tomaž je vedel, da je ugenil pravo.

«Kaj ti ne dadé Metke — doma?» je vprašal potem naravnost.

«Saj bi jo bili — pa sedaj je prišel ta —!» Gotard ni izustil robate besede, ki mu je bila na ustnih.

Moža sta se v kratkem popolnoma umela; oba je vezalo sovrašтво do ene in iste osebe. Zdajci vpraša Omahne:

«Ali znaš brati?»

«Ne!»

«Ej — škoda!»

Dalje Tomaž opomnje svoje ni opravičeval, in tudi Gotard ni več povpraševal o nji.

Drugi znanec iz št. Ožbolta je bil prisedel k njima. imovit kmet, ki je jel na široko razkladati, da je bil pri izvrstnem doktorju zaradi velike pravde in kako dobro je opravil. Tomaž je pazno poslušal in vprašal, kje biva ta pravdni doktor. Zvedel je kmalu, in ko so bili drugi vtopljeni zopet v čisto druge pogovore, je prosil Gotarda, naj ga počaka, da se popeljeta drug za drugim domov. On se bo vrnil takoj.

Napotil se je k doktorju, znanemu ljubljanskemu advokatu. Tam je izvlekel iz zašitka v telovniku ovoj s testamentom, ki ga je nosil vedno s seboj, in prosil odvetnika, naj mu prebere pisanje.

Pisanje je bilo kratko.

Tujec — podpisanega imena si Omahne ni mogel zapomniti — je imenoval tržaško najdenko, rejenko Metko pri Brnótovih, svojim dedičem. Rekel je, da je to njegova nezakonska hči. O njeni materi ni bilo govora; povedal je le, da so dotične listine in pisma, ki pričajo o nji, shranjene na njegovem domu v Sežani.

Odvetnik ni našel posebnega v vsem pisanju, in ko mu je Omahne rekel, da ga je znanec prosil pozvedeti, je li vse prav zapisano v tem testamentu, da bi ne bilo kake pravde, je to potrdil odvetnik ter izročil list zopet Omahnetu.

«Dobro je, če se take reči prepíšejo» — je še končno omenil doktor Tomažu.

Temu se je zdelo to tudi prav. Bil je silno razburjen, ali čakal je vendar, da je odvetnik dal napraviti prepis testamenta in mu izročil oboje.

Kri mu je silila v glavo, ko je korakal zopet proti krčmi.

«Torej zato se ženiš, Miklavž! O, ti —!»

Samo te besede je izustil poluglasno.

Malo potem sta odrinila z Gotardom drug za drugim po prašni véliki cesti proti domu.

Pri Peregrinu na Prevojah sta malo odpočila in dela konje v hlev. Gotard je vozil s parom in bil težko naložil. Tu jima govor ni tekel več o prejšnjem predmetu; bilo je, kakor bi se ga vsak izmed njiju ogibal. Stoprv, ko sta znova zapregla — trd mrak je že legal na brda nad cesto — je stopil Omahne k tovarišu in mu pomolel zavitek papirja:

«To spravi, Gotard — dobro spravi! Jaz imam tudi eno; pa le varuj, da ti kdo ne vzame!»

«I, kaj pa je?» je hitel oni ves iznenaden.

«Le molči, govorila bova še; sedaj še ni prepozno, in ta papir konča Topolščaka!»

Gotardu je šinilo nekaj v glavo iz onega starega pripovedovanja o Omahnetovem Tomažu in Topolščakovem očetu, kako sta morila ubežne Francoze — in nekako neprijetno mu je lezlo po hrbtu pri slovesnem Tomaževem govoru.

Pa verjel je starcu, ki je tudi Metki dobro hotel, in je varno spravil zavitek. Pognala sta, in trda tema ju je že objela, ko sta zavila v Črni graben.

Ostajala nista nikjer več; stoprv pod klancem pred Topolščakovim domom se je oglasil Gotard, ki je vozil za Tomažem:

«Stoj, da poženem naprej!»

Omahne je umel, da oni ne mara počakati gori ter se je umeknil s tira. Gotard je pognal in naglo vozil mimo stričevega doma.

Miklavž je bil prvi, ki se je oglasil pred vežo, ko je Tomaž pripeljal vozič na dvorišče.

«Si li vse opravil?»

«Kaj bi ne? Saj ni bilo toliko!» je godrnjal oni, izprezajoč kobilo. Zvalili so sodček vina z voza v klet, in potem je povabil Topolščak Tomaža k večerji; tudi polič vina mu je velel prinesti, kar je bila redka navada. Lokavemu Omahnetu se je zdelo to posebno sumljivo in je pil počasi; gospodar pa je hodil semtertja po sobi, tiščal roke za hlačni rob ter govoril o vsakdanjih rečeh.

«Brnotov je vozil z menoj,» je zinin Tomaž med drugim.

«Zakaj ni ustavil tu?»

«Ne vem; menda se mu je mudilo! Pa — saj bo že okoli polnoči.»

«Da, da, polnoč je; čakali smo te dolgo! Nocoj boš menda tu spal?»

Topolščak je stavil zadnje vprašanje kakor prigovarjajoč, čeprav je vedel, da Tomaž ne ostane; hodil je najrajši domov, če je bilo še tako pozno. Odrekel je tudi sedaj, in po Miklavževem licu je šinila skrivna zadovoljnost, česar pa oni ni zapazil.

Malo potem je odšel, Topolščak pa je zaprl za njim; toda zaklenil ni, nego le pazno vlekel na uho, ali oni odhaja. Ko ni bilo več čuti stopinje, je odprl zopet tiho vrata in šel po prstih do mize pod lipama. Tam je sédel na klop in čakal. Težko je sopel, a vendar še vsak trenotek pridrževal sapo, da bi prej čul, se li kdo ne bliža. Temno je bilo, da ni razločil bele ceste pred seboj od brega; pri hlevu pa je zagodrnjal včasih pes, dasi je poznal gospodarja.

Tomaž je vtem dospel do svoje koč. Iskal je pod tnalom čavlja, s katerim je odpiral primitivno zaporico v vratih, ali ni ga mogel najti.

«Kam sem ga porinil — vruga?» je zamrmral poluglasno in iztikal po žepih za kresilom in gobo.

V tem trenutku pa je začutil silen udarec po glavi, zvirtelo se mu je in nezavesten se je zgrudil pod kap. Velik, širokopleč mož se je pripognil k njemu in mu pretipal žepe. V telovniku je zadel ob zavitek in ga hitro izvlekel. Nekoliko drobiža je bilo tudi v stranskem žepu, toda tega se ni doteknil; potem je nezavestnega Tomaža potegnil pod visok prag pred koč in ga položil tako, da bi mislili ljudje, da se je zvrnil s praga navzdol. Stisnil mu je čavelj, s katerim so se odpirala vrata, v roko in odšel brzo proti Topolščakovini.

Miklavž se je tam pod lipama že tresel od same nestrpnosti. Začul je sedaj korake in zažvižgal med zobmi. Prišlec je odgovoril istotako.

«Si li ti — Klander?»

«Sem — sem!»

«Ali si dobil?»

«Mislim, da imam!»

«Tiho stopaj, tiho, za mano!»

Vtem ga je Miklavž odvel v hišo, trdno zaklenil vrata in se splazil z mešetarjem v najvarnejši prostor — v klet. Tam ju ni mogel čuti nihče, niti ne videti, ker klet ni imela oken. Krčmar je užgal svetiljko in hitel: «Daj sèm, daj, pokaži, kaj si dobil!»

Mešetar je pomolil zavitek onemu; na vnanjem papirju so bile sveže krvave proge.

Miklavž se sprva ni hotel pisma niti dotekniti. Prestrašeno je viknil:

«Ali si ga? Ali si ga moral?»

«Kaj pa? Ves dan sem brskal po bajti, vsak kot sem preteknil, vse deske odkril, vse skrinje in omare preiskal, vse cunje premetal, pod streho za slamo sezal — pa nič, nikjer nič! Dejal sem, da dedec to pri sebi nosi, in nisem se zmotil. Eno sem mu dal črez klobuk, pa je bilo! Jutri, mislim, da bo dober — vedel itak ne bo, kdo ga je tako trdo potipal. Tebe bo imel posebno v čislih, Miklavž, he, he, name pa niti misliti ne more. Pa — daj mi malo pijače; ves dan sem se postil; kaj misliš, da ima kak požirek ali kako drobtino v koči ta duša beraška?»

Topolščak je strmel predse.

«Si ga li ubil?» je vprašal zamolklo.

«Menda ne! Jaz mislim, da ima trdo bučo.»

«Tega ti nisem velel — ubijati!»

«I, kaj se boš izgovarjal! Če naju zalotijo, bodo naju skupno, brate moj! Sedaj pa daj vina in potem bova brala, kaj je tam notri! Kaj stojiš tu kakor kamen?»

Miklavžu je temna in zlobna misel rojila po glavi. Eno hudodelstvo je bilo za njim — kaj, ko bi se ga znebil z drugim? Pogled, s katerim je nanagloma premeril široko postavo Klandrovo, je bil tako čuden, da je mešetar osupnil.

A dejal je takoj porogljivo:

«Kaj me meriš, prijatelj? Večji sem in krepkejši od tebe, in če to ni dovolj — je pa to!»

Rekši je izvlekel velik nož iz stranskega žepa in ga zasukal pred Topolščakom, da je gladko jeklo zalesketalo v odsvitu svetiljke. Oni je srdito stisnil ustni in molče natočil vina v majoliko, katero je Klander skoraj na dušek izpraznil.

«Boš li še?» vpraša krčmar.

«He, he, da bi bil pijan — kaj ne? Ej, Topolščak, Klandra ne boš prevaril! Ko bi se jaz zdaj napil, bi bilo

pač zadnjikrat; in potem bi me ti zakopal tja v zadnji kot pod tisto veliko kad — tam, kamor je tvoj stari Francoze zakopaval. Saj menda še leže tamkaj. He, he, Klander ni za takšno družbo! Pa sedaj pogledi, če sem li pravo prinesel — škoda bi bilo —»

Vtem je bil Topolščak, ki je jezno gledal prekanjenega potepuha, toda ni črnil besedice, razgenil krvavi zavitek in vzel iz njega pismo. Bral je le naslov: «testament» in ga potem vteknil v žep. Zavitek pa je držal nad svetiljko, da je zgorel.

«Pokaži, pokaži!» je silil Klander zlobno.

«Kaj ti mar?»

«Toliko ne ko tebi, he, he! Toda, brate, sedaj pa daj, da bom imel malo drobiža za prihodnji teden — ker pogosto ne bom hodil k tebi — to se pravi, po vsak krajcar — rad me tudi ne boš videl in zato, da bo dalj mir — daj, daj!»

Miklavž je molče izvlekel nekoliko tolarjev iz žepa in jih vrgel na sod pred mešetarja.

«No, bo že, bo že!» je kimal ta zadovoljno. «Sedaj pa pojdiva lepo vunkaj, ti naprej, kakor se spodobi, he, he — in jaz za taboj!»

Storila sta tako, in Topolščak je izpustil mešetarja brez slovesa skozi vrata. Le tiho, srdito kletev je vrgel za njim — —

Miklavž ni mogel zaspati; premetaval se je po postelji semtertja in nestrpno čakal jutra. Vendar, ko se je danilo in ko so že prvi žarki jutrnjega solnca posegli v dolino, ni hotel vstati: čakal je nečesa drugega, o čemer je vedel, da ne bo dolgo izostalo: novosti o ubitem ali ranjenem Tomažu. Je li ubit ali samo ranjen? Poslednje si je nehote želel, a vendar — ko bi Tomaž znal za to, kar stoji v tem testamentu? Pa — saj ne zna brati in drugega tudi ni po-

vprašal; če je ranjen, okreva in pri Miklavžu bo imel zopet dela in jela dovolj. S tem si je samopridnež tolažil vest, ali zaman; miru ni našel, niti spanja. Naposled pa mu tudi ni trebalo dolgo čakati. Kmalu potem, ko so bila zahreščala hlevna vrata in zacvilil škripec ob vodnjaku, oznanjujoč, da je hlapec že pri svojih opravkih, se je čul tudi nenavaden hrum po cesti navzgor, kakor bi teklo nekoliko ljudi z vriščem proti hiši.

Topolščak je bil brzo s postelje in opravljen. Na dvo-rišču so ga že klicali.

«Miklavž, Omahnétov Tomaž se je ubil,» je klical eden izmed cestnih delavcev, ki so bili prihiteli naproti krčmarju, stopivšemu iz hiše.

«Ubil se je?» je vzkliknil le-ta osupel — ali takoj bi se bil najrajši v jezik ugriznil.

«I — drugi ga vendar niso! S praga je pal vznak, ko je odpiral vrata, menda je bil pijan ali kaj?»

Topolščak, hlapec, dekla, celo teta Urša in došli dni-narji, vse je hitelo navzdol proti Omahnétovi koči. Tam je bilo zbranih že več ljudi, ki so vsi bolj radovedno nego pomilujoč gledali na tleh ležečega starca. Tam, kjer je slonela glava, slučajno ob robatem stranskem kamenu, je bila mala luža krvi, napol strjene, in vsi so bili složni v tem, da je Tomaž udaril ob ta kamen. Sopel je še, a ni se zavedal.

«Padel je — zdrsnilo mu je na pragu,» je pritrjeval Topolščak javnemu mnenju. «Po gospoda pojdi kdo in v hišo ga spravimo. Vode bo treba, vode!»

Vse je ubogalo njegovim ukazom in kmalu je ležal Omahne na svoji postelji, Urša pa mu je izpirala rano na glavi.

Miklavž je stal pred kočo.

«Čudno, tu je tudi nekoliko krvi!» se oglasi eden delavcev, ki so še vedno ugibali o nesreči. Kazal je na rušnjo poleg tnala.

«Ta je menda škropnila sèm!» deje Miklavž malomarno.

Drugim gledavcem se je vzrok Tomaževe rane zdel tako jasen, da se niti brigali niso za to opomnjo, in Miklavž je mimogrede dregnil s črevljem v krvavo travo; rosa in prah s steze sta zagrnila rdečo liso.

Kmalu potem je dospel domači gospod župnik. Topolščak ga pa ni čakal, nego se je vrnil prej domov. Okoli poldne je prišla tudi Urša in pripovedovala, da se Tomaž zaveda, a da govoriti ne more; jezik mu je bil omamljen. Pravila je dalje, da je hotel gospod župnik dogodek takoj naznaniti sodišču, a ker so vsi veleli, da je tu le nesreča, je opustil tudi to. Po vranskega padarja so pa vendar poslali.

VIII.

Pri Brnótovih je bilo zadnje dni pred napovedano poroko mnogo posla. Tudi Metka je morala od zore do mraka pomagati pri izdelovanju in pripravljanju raznih stvari, katerih je bilo treba za balo. Oče in mati sta ukazovala, drugi so pa ubogali in nihče se ni pobrinil za blede lice in objokane oči mlade neveste, nego vse je bilo nekako veselo; edini Gotard je šepal okoli, jezen in nedostopen, nevoljno opravljajoč, kar je moral. Mati ga je povprašala en pot, je li bolan, ali on niti odgovoril ni. Stari Brnót se pa za take muhe ni brigal.

Tisti list, ki ga je bil Tomaž izročil Gotardu, je nosil ta vedno s seboj; toda brati ni znal in drugim kazati ga tudi ni hotel. Ugibal je le venomer, kaj bi. O Tomaževi nezgodi so kmalu zvedeli, pa še Gotard ni slutil za njo kaj drugega, nego da je Omahne v pijanosti padel vznak s praga in se pobil tako hudo. Ta pa je ležal še vedno v svoji koči — zavedal se je sicer, toda jezik mu je bil popolnoma odrekel; Klandrov udarec mu je prehudo pretresel možgane.

Poroka se je imela vršiti v ponedeljek. Poslednjo noč, katero je prebila Metka na domu svojih rediteljev, je potrkal zopet Gotard na njeno okno.

Pomolela mu je obe roke skozi omrežje.

«Kaj boš — Gotard?» je hitela — «Drugače ne more biti — oh, pa mi je vendar tako hudo!»

«Metka!»

«Kaj?»

«Odpri mi duri!»

Izpustila je obe roke njegove in stopila od okna:

«Ne, ne, Gotard!»

«Metka, poslednja noč je nocoj — in ti si moja. Ali nisi danes še moja? Jutri ne več!»

«Da, jutri ne več! Pa danes — ne, Gotard, pojdi, pojdi —»

Pes je zalajal glasno na dvorišču.

«Stopi sèm k oknu, Metka!» je šepetal fant.

«Če pojdeš stran potem!»

«Pojdem!»

Stopila je bližje k omrežju.

«Jaz imam tu nekov list, neko pismo, ki mi ga je dal Omahnétov Tomaž in ki se tiče tebe, mi je rekel.»

«Mene?» se zavzame deklica.

«Kaj hočem ž njim? Midva ne znava brati. Jutri pojdem na Vrasko vprašat k sodišču — najbližje je; tukaj ni nikomur zaupati.»

«Jutri?»

«Vrnem se o pravem času! Da bi Tomaž mogel govoriti — on ve, kaj je tu notri, a sedaj ta nesreča!»

«In kaj je rekel Tomaž?»

«Da bo list končal Topolščaka.»

«Oh, pojdi, pojdi takoj na Vrasko!»

Zazdelo se je obema, da jima sije že zvezda vesele nadeje.

Ločila sta se kmalu in danes brez solza, brez joka. .

Ko so v jutru naprezali pri Brnótu vozove in sedali svatje nanje — zakaj glavni shod je bil pri Topolščaku in poroka je bila napovedana v št. Ožboltu, ker v št. Gotardu duhovnika niso imeli — ni bilo nikjer Brnótovega Gotarda. Stari se je hudoval dolgo, a naposled je ukazal pognati.

Topolščakovi svatje so že čakali. Mnogo jih je bilo, in popotnica, katero so pili in zauživali pred odhodom v

cerkev, je bila tudi obila. Vino je že teklo po mizah. Šentgotardčane je pozdravil glasen vik in krik, morali so razvoz in sestiti k drugim v veži in pred hišo pod lipi. Zgoraj v hiši pa je bil prostor za svatovanje po poroki.

Topolščak je bil jako skrben in je pazil, da ničesar ni manjkalo. Hodil je od enega do drugega, kakor bi ne bil on sam glavna oseba, ženin namreč, nego le vpljuden krčmar, ki gosti tuje svate za dober račun. A pogledoval je večkrat nekako nemirno na debelo uro, ki jo je nosil ob težki srebrni verižici, ter potem pozival druge, da bo treba odriniti. Mudilo se je možu in navdajala ga je neka skrivna skrb, da bi utegnilo v zadnjem trenutku še vse izpodleteti. Tudi to mu je bilo silno neprijetno, ko Brnótovega Gotarda ni ugledal med prišelci. Pravi sin njegov Andrej, mlad, šibek dijak, je bil tudi tu in je pohajal med svati; nihče ni mogel reči, je li vesel očetove ženitve, ali ne.

Ko je Miklavž vnovič stopil iz veže na dvor, hoteč opozoriti starejšino, da čas poteka, ga je potipal nekdo po rami; ozrši se ugleda ženin poleg sebe v neprijetni lokavi smehljaj raztegnjeno lice — Klandrovo.

«Kaj hočeš tu, danes?» je vprašal nevoljno.

«Vem, da me nisi vesel in da me nisi vabil! Ali v gosti sem vendar le prišel! Tvoj denar ima proketo malo teka, lačen in žejen sem, in danes bo tu prilika zamujeno popraviti! Nič se me ne sramuj, Topolščak, saj ne bom sédel med svate, če me ne boš klical; tu doli v veži ostanem! Če me pa gor pokličeš — he, he, bom pa tudi ubogal — he, he!»

Ženin ni odgovoril ničesar, a pogled, s katerim je premeril razcapanega mešétarja, je govoril tem jasneje, pa le Klandru na veselje.

«Lej ga no, kaj me boš snedel, kaj li?» se je rogal skoraj naglas.

«V vežo sedi!» je velel krčmar, ki je komaj dušil jezo in skrb.

Oni se je zlobno namuznil, a vendar molče ubogal.

Vtem je vso pozornost zunaj sedečih svatov zbudil voz, ki je prihajal od dolnje strani in zavil na Topolščakovo dvorišče. Vsem možem znani gospodje so stopali ž njega, debeli okrajni sodnik z zdravnikom in pisarjem.

Miklavž jim je hitel naproti, a čim bližje jim je prihajal, tembolj mu je zastajal korak.

«Kaj ko bi bili prišli zaradi Tomaža?» Ta nemirna misel mu je prišla.

«O, vi se ženite, gospod Topolščak,» je klical sodnik, «to je lepo, to je lepo! Nerodno smo prišli, pa saj ne boste zamerili starim znancem; pot smo imeli, nujen pot, in ni drugače, da se tu okrepcamo!»

Krčmar je pritrjeval, kako ga veseli ta obisk.

«I, kaj ste pa vendar imeli — gospodje?» je vprašal naposled, zakaj ni si mogel kaj, da ne bi tega zinil.

«O, neumnost, neumnost, nesreča! Tisti vaš Tomaž. Zvedeli smo, da so ga našli ubitega — kaj li, in morali smo sèm. Toda sedaj smo videli, da je le nesreča — nesreča! Pa uradne reči, gospod Topolščak, te so prve, in zato smo morali semkaj. Sedaj bomo pa pisali — da ni nič! In potem odrinemo, danes vas je preveč, in mi vas ne smemo motiti.»

«O, zakaj? Ne, ne, danes morate pri nas ostati, gospod sodnik!» je silil starejšina, ki je bil pristopil, in tudi stari Brnót se je oglasal. Miklavžu pa so le zveneje sodnikove besede: «da ni nič, prav nič, — le nesreča!» po ušesih.

«Bomo videli, bomo videli! Najprej pa uradno, to je prav! Gospod doktor, vi boste narekovali zapisnik!»

Zdravnik je odšel s pisarjem v hišo, sodnik pa je ostal med svati. Krčmar je onima odprl prazno sobo v gorenjem delu hiše, potem pa je postal nekoliko trenutkov na mostovžu, tiščal roke v žepu in zažvižgal nekoliko krat potihoma predse.

«S Tomažem gre dobro! Tudi če okreva, mu ne bo nihče verjel! Pijan je bil in padel je po stopnicah! Vendar ta — testament! Kaj, ko bi ne stalo to v njem, kar mi je povedal oni tujec?»

Miklavž res še ni bil prečital onega uplenjenega pisma. Zaklenil ga je bil v omaro, ali doteknil se ga ni; do danes je bil uverjen, da je tujec tedaj resnico govoril, in nekov čuden, skriven stud mu je branil vzeti ga zopet v roke in čitati. A sedaj je vendar hitel ponj in ga razgenil. Tu je v istini stalo, da deduje Metka vse tujčevu imetje.

«Torej vendar, vendar!» je šepetal Miklavž zadovoljno. Ali druga skrb se ga je lotila v tem trenutju.

«Kaj, ko bi pa to ne bilo veljavno?»

Mrzel pot mu je lezel po čelu. Toda vtem je že udaril s pestjo ob omaro ter dejal poluglasno: «Sodnika povprašam; danes je prilika!»

Malo hipov pozneje je bil že sam s sodnikom v svoji sobi in ta je čital tujčev testament. Storil je rad to uslugo Miklavžu, saj mu jih je ta dvojno vračal.

«Brnótova Metka bo podedovala vse imetje tega moža — tako stoji tu zapisano,» je dejal sodnik, prečitavši prve vrstice. «Hej prijatelj, je li bil to oni tujec, ki je pri vas umrl?»

«Seveda, sedaj šele sem našel ta papir. Iz tiste suknje je moral pasti — saj mi je pravil tujec, da ima testament v neki suknji!» je hitel Miklavž.

«Čudno, čudno!» je godrnjal sodnik. «Pa — stojte — aha!» vzklikne preobrnivši prvi list pole, na katero je bila pisana oporoška. «To ni pravi testament — haha — kdo pa vas ima za norca — to je le izpisek, izpisek — prepis, ki ni črvivega oreha vreden! Kje pa je pravo pismo?»

«Ka-aj? Prepis? Izpisek?» je jecal Miklavž bled kakor stena, na katero se je nehote naslonil. «To je pravo pismo, to mi je dal — ne, ne, to je bilo v suknji!»

«Dobro, če je bilo, ali pismo ni dobro. To ni nič, prijatelj, niti počenega groša ni vredno!» Tako je trdil neusmiljeni sodnik. «Se li na to ženite?» je pristavil hudomušno.

«I, kaj menite, da bom na stare dni samo golo babo jemal?» je vzkliknil Miklavž v svojem obupu in svoji razjarjenosti. In to je tudi smel, zakaj to sta bila dva cinična moža, vsak v svoji meri in vrsti.

«Oj, stojte, gospod Topolščak, stojte, stojte — sedaj sem se domislil. Pravi testament, pravo pismo mora biti tam — doma na tujčevem domu, v Sežani! Vedite — ej, vruga, da je človek tako pozabljiv! Vedite, prišlo je pisanje, ki povprašuje po neki Metki — morda je to vaša nevesta, in morda so tam našli pravi testament?»

«In kaj pravi to pisanje?» je vzkliknil Miklavž, ko se mu je kazal svit nove nade.

«Oj, seveda, seveda — Brnótova Metka mora biti! Tam pravijo, da je rejenka v št. Gotardu — pa vrag vedi, jaz je ne poznam in ne poznam neveste vaše.

«Gospod sodnik, saj ste ji dali dovoljenje, da se možič!» je opomnil Miklavž.

«Ej, vruga, dal ali ne dal, jaz ne morem vsakega otroka poznati!» je kričal sodnik. Bil je malo jezen.

«Pa stojte!» je nadaljeval mirneje, zakaj stvar ga je jela sedaj zanimati. «Bo že, bo že! Brnótovka in mati njena — oče je bil ta tujec, ki je pri vas umrl, to je gotovo — a mati njena, to je pa bila, če se prav domišljam imena zapisanega v tistih aktih — a že vem, Jerica, Jerica — Omahnétoval»

«Jerica! Omahnétova Jerica!» je zavpil Miklavž, iztegnil roke od sebe in udaril ž njimi ob prsi.

«Da, da, tako je, jaz se ne motim! Toda kaj vam je, čemu kričite? Vam je li v sorodu — kaj li?»

A Topolščak je bil trde nature.

«Osupnilo me je to, gospod sodnik!» je dejal takoj z mirnim glasom. «Ta čuden slučaj! Omahnétova Jerica je bila hči Tomaževa in Metka je vnukinja njegova; — tega Tomaža, pri katerem ste danes bili!» —

«O, mogoče, ali vi morate boljše vedeti! To homo zapisali! A verujte, testament, pravi testament je tam; tisti tujec je bil previden mož in je nosil prepis s seboj — in čudno, kar navaden prepis!»

Nenavaden hrup in krik pred hišo je branil Miklavžu povprašati, kako bi si vendar varoval dediščino neveste svoje s tem prepisom. Imel je vprašanje že na jeziku.

Hitel je k oknu in videl, da valjata dva svata pijanega Klandra po tleh.

«Se je li vsak hudič zarotil danes!» je zaklel naglas in hitel dol, za njim pa sodnik.

«Kaj pa imate?» je kričal zdolaj. Večina svatov je že sedela na vozovih.

«Ta cigan zabavlja in hodi med nami, kakor bi bil tvoj brat!» je vzkliknil eden Topolščaku v uho.

«V hlev ga vleci! Tam naj prespi svojo pijanost, ta capal!» je velel ženin hlapcu.

«Oho! Tako pa ne boš govoril, Miklavž!» zakriči Klan-der ter hoče še nekaj pristaviti; ali krepki in brezobzirni hlapec ga prime za vrat in potegne v hlev.

Toda Topolščakova usoda se je morala danes izpolniti.

Komaj je zaloputnil eden napol pijanih svatov hlevne duri za mešetarjem in so možje na prvih vozovih jeli klicati po ženinu, naj vendar prisede, in je ta vzel v veži svoj olepotičeni klobuk iz rok sestre Urše — ter vtem še gospoda sodnika šepetaje poprosil, naj molči o tem, kar sta prej govorila; — kar se začuje od druge gorenje strani ceste glasen klic prihajajočega človeka:

«Stojte, stojte — oče, stojte!»

«To je Gotard!» je dejal stari Brnót, ki je bil že malo nevoljen zaradi dolgega obotavljanja.

«To je Gotard, Gotard!» je vzkliknila nevesta in bila je v trenutku že z voza na cesti ter hitela onemu naproti.

«Kaj je, kaj pa je?» so povpraševali ljudje križem.

Gotard je bil že tu, upehan, razburjen, prašen in poten, in ko je šepal do očetovega voza, je vihtel zganjen papir v desnici.

«Stojte, oče,» je sopihal hripavo, «ne dajte Metke stricu — ne dajte je!»

«Si li zblaznel — fant?» je zavpil Brnót.

«Oj, Gotard, kako si?» je vzkliknila mati.

Gosta gruča se je zagozdila okoli njih. Topolščak je stal poleg bled kakor nikdar, in oči so se mu žarile, sodnik pa je rinil skozi druge svate.

«Tu je pismo, oče, tu je pismo!» je kričal zopet Gotard razburjeno. «To kaže, zakaj snubi stric Metko — zaradi

denarja, samo zaradi denarja — in ta denar lahko pri nas ostane, pri vas, oče, če ga hočete, jaz ga nečem, jaz hočem samo Metko — denar naj ima, kdor ga hoče!»

Svate je pijanost minila in stari Brnót je osupel gledal sina in majal glavo. Topolščak je stal kakor okamenel; niti besedice ni spravil iz suhega grla.

«Kaži, kaj imaš tam!» je velel prvi in jako osorno sodnik. Nekov notranji čut mu je dejal, da se tu vrši kaj posebnega.

«I, tu, tu je pravi testament, gospod Topolščak,» je vzkliknil nehote naglas, ko je bil vrgel prvi pogled v pisanje, izročeno mu po Gotardu. «Kje si dobil to, Gotard?»

«Omahnétov Tomaž mi je dal to pismo in je rekel, da ima še drugo, prav tako! A potem se je pobil!»

«In tisto drugo imate vi, Topolščak!» Pri tem ga sodnik ni več nazival s pridevkom ‚gospod‘. «Kako ste ga prejeli?»

Miklavžu se je vrtelo v glavi; krčevito se je prijel bližnjega svata, ali govoriti ni mogel.

«Vrag ti pasji! Ti boš mene zapiral v hlev, čakaj, jaz ti posvetim!» tako se oglasi v ozadju hripavi krik pijanega Klandra, ki se je gugal, otresujoč se hlapca, skozi hlevna vrata. «Gospod sodnik, gospod sodnik, ta je velel Tomaža pobiti, ta ošabni Miklavž! Kaj meni zato, če me obesijo, saj bodo tudi tebe, duša pasja!»

Vtisek teh besed je bil nepopisen! Svatje so poskakali raz vozove in obstopili Topolščaka in mešetarja, katerega je pijanost kar očitvidno minjevala. Sodnik pa je bil takoj samo — sodnik in uradnik. Ukazal je oba, Topolščaka in Klandra zvezati in pol ure pozneje sta se vozila ženin in njegov nevabljeni svat v spremstvu bi-

ričev, ki so prej pri preiskavanju Omahnétovega Tomaža sodniku prisostvovali, mimo šentožboltske cerkve proti Brdu v zapor — namesto v svatovanje.

Za njima se je peljal sodnik z zdravnikom in pisarjem. «Škoda, škoda za tega možal!» je zinil enkrat. «Kake dobre rake je imel! Pa — uradno, to je prvo!»

*

Ali svatovanje so pri Brnótovih vendarle imeli.

Leto pozneje sta se poročila Gotard in Metka — sedaj bogata nevesta.

Omahnétov Tomaž je počasi okreval, a potem še mnogo let pestoval in varoval na Brnotovini vnuke in vnukinje svoje hčere.

Topolščak in Klander sta prebila svoji kazni; drugi svoje prostosti ni dolgo prenašal; prvega pa sem še jaz poznal in ga videl nekoč, ko se je peljal na zadnjem koncu samskega voza sedeč po cesti mimo mene — star, umazan in raztrgan. In prav taka baba je šla mimo in godrnjaje dejala:

«Včasih se je v kočiji vozil — sedaj pa na sori sedi!»

Sin njegov se je poduhovnil zunaj naše dežele, a umrl mladolet. Dom njegov pa je danes takov, kakor sem ga opisal v početku te povesti. Dve lipi stojita na dvoru ob cesti, za njima pa skoraj razvalini podobno poslopje z razdrapanim ostrešjem in razbitimi okni; na dvoru raste gosta, temnozeleno trava, mimo pa teče gladka bela cesta, in kdor prihaja todi, nihče ne zna, kako živo je bilo nekdanj tukaj in da je tudi človeška strast zapustila v tem razpadu svoj sled.

PROSVETI IN ZABAVI

Izdaja Zveza kulturnih društev, zalaga Tiskovna zadruga.

1. **Igo Kaš**, Dalmatinske povesti. Uredil dr. J. Šlebin-ger. 1920. 94 str.
2. **Jos. Starè**, Lisjakova hči. Povest. 1920. 130 str.
3. **Dr. Hinko Dolenc**, Izbrani spisi. Uredil dr. J. Šle- binger. 1921. 146 str.
4. **Jos. Stritar**, Sodnikovi. Povest. Priredil dr. J. Šle- binger. 1921. 173 str.
5. **Julius Zeyer**, Tri legende o razpelu. Iz češčine pre- vedel dr. Fr. Bradač. 1924. 84 str.
6. **A. S. Puškin**, Kapetanova hči. Povest. Preložil dr. Ivan Prijatelj. 1924. 143 str.
7. **Janko Kersnik**, Cyklamen. Roman. Priredil. dr. Ivan Prijatelj. 1924. 136 str.
8. **Janko Kersnik**, Agitator. Roman. Priredil dr. Ivan Prijatelj. 1924. 100 str.
9. **Pastúškin**, Križev pot Petra Kupljenika. Zgodovin- ska povest. 1924. 83 str.
10. **Dr. Fr. Zbašnik**, Žrtve. Povest. 1925. 180 str.
11. **Lafcadio Hearn**, Knjiga o Japonski. Poslovenil Jean Baukart. 1925. 147 str.
12. **Marija Kmetova**, Večerna pisma. 1926. 52 str.
13. **Pavel Kunaver**, Scottova zadnja pot. 1926. 124 str.
14. **Maupassant-Tavzes**, Povesti iz dneva in noči. 1926. 157 str.
15. **Ks. Meško**, Kam plovemo. Povest. 1927. 205 str.
16. **P. Kunaver**, V azijskih puščavah. 1927. 119 str.
17. **Tolstoj**, Rodbinska sreča. Preložil Jos. Vidmar. 1927. 107 str.
18. **J. Kozak**, Boj za Mount Everest. 1927. 75 str.
19. **Janko Kersnik**, Testament. Povest.

SLOVENSKI PISATELJI

V založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani

so izšle sledeče knjige:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Urejuje dr. Iv. Prijatelj.

Do sedaj je izšlo 5 zvezkov.

Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. Joža Glonar.

Fr. Maslja-Podlimbarskega zbrani spisi. Urejuje doktor J. Šlebinger. Do sedaj sta izšla dva zvezka.

Dr. Ivana Tavčarja zbrani spisi. Urejuje dr. Iv. Prijatelj. Do sedaj so izšli IV., V. in VI. zvezek.

Cankarjev zbornik. Uredil dr. J. Glonar.

Stritarjeva antologija. Uredil dr. Iv. Prijatelj.

A. Debeljak, Solnce in sence. 1919. 94 str.

Simon Jenko, Pesmi. 1920. 124 str.

M. Pretnar, V pristanu. 1926. 68 str.

Fr. Zbašnik, Pesmi. 1922. 91 str.

D. Feigel, Tik za fronto. 1921, 152 str.

Iv. Lah, Angelin Hidar, 1923. 95 str.

Iv. Lah, Knjiga spominov. I. 1925. 163 str.

Fr. Milčinski, Drobiž. 1921. 131 str.

Ant. Novačan, Samosilnik. 1923. 153 str.

Ivo šorli, Zadnji val. Roman. 1924, 213 str.

Jos. Sernek, Spomini. 1927. 111 str.